

SYLWESTER KASPRZAK SVD
Lublin

POSŁUGA MISYJNA KOŚCIOŁA PARTYKULARNEGO WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Sobór Watykański II w swym nauczaniu przypomniał i pogłębił ewangeliczną prawdę o powszechnym nakazie Chrystusowym przepowiadania zbawiennej prawdy na całym świecie i po wszystkie czasy¹. Aktywne zaangażowanie się w dzieło misyjne jest fundamentalnym obowiązkiem każdego członka Kościoła, dlatego Kodeks Prawa Kanonicznego stwierdza: „Ponieważ cały Kościół jest ze swej natury misyjny, a dzieło ewangelizacji winno być uznane za fundamentalny obowiązek Ludu Bożego, stąd wszyscy wierni świadomi swej odpowiedzialności winni wносить swój udział w dzieło misyjne”². Jeśli mówimy w tym miejscu o wszystkich członkach Kościoła, to mamy na uwadze zarówno urzędy najwyższe Kościoła, a więc Biskupa Rzymskiego, dykasterie Kurii Rzymskiej i organy współpracujące z papieżem, jak i wszystkich wiernych. Obecne nasze rozważania odnoszą się do tych wszystkich organów i urzędów kościelnych, które funkcjonują na płaszczyźnie Kościoła partykularnego. Zaliczamy do nich Konferencje Biskupów, biskupów diecezjalnych, kapłanów, zakonników i wiernych świeckich. Zanim dokonamy przedstawienia poszczególnych kategorii osób i urzędów, uczynimy w tym momencie ważną uwagę, mianowicie że wyrazem odpowiedzialności w Kościele za jego misję i posłannictwo jest oparta na zasadzie pomocniczości organizacja działalności misyjnej Kościoła. Wyraża się ona w podejmowaniu zadań apostoelskich przez

¹ Por. J. D y d u c h, *Prawny aspekt misyjnej działalności Ludu Bożego*, ACr, 19(1987) 409; KK 13; DM 5, 6; KK 17. Skróty nie objaśnione w artykule podajemy za: *Encyklopedia Katolicka. Wykaz skrótów*, oprac. J. Warmiński, E. Gigilewicz, R. Sawa, Lublin 1993².

² Kan. 781. Zob. DM 6: „[...] stąd wymagania działalności misyjnej wzywają wszystkich ochrzczonych do połączenia się w jednej owczarni, aby przez to mogli wobec narodów dawać jednoznaczne świadectwo Chrystusowi, swemu Panu [...]”

poszczególnych członków Kościoła, od biskupów zaczynając, a na wiernych świeckich kończąc. Podejmowane zadania apostołskie, aby przynosiły oczekiwane owoce, potrzebują konstruktywnej i otwartej współpracy wszystkich. Tę współpracę na płaszczyźnie Kościoła partykularnego chcemy teraz zaprezentować. Na wstępie przypomnieć należy pojęcie Kościoła partykularnego.

I. POJĘCIE KOŚCIOŁA PARTYKULARNEGO

Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 368 mówi o „*Ecclesia particularis*” i rozumie przez to pojęcie część ludu Bożego, jaką jest diecezja, na czele której stoi i której przewodniczy biskup. Natomiast w słownictwie współczesnym jest w użyciu wyrażenie „Kościół lokalny”, jednakże oznacza ono bądź diecezję, bądź kilka diecezji wewnątrz granic niekościelnych, np. Kościół francuski czy indyjski, czy amerykański. Dekret soborowy określa najogólniej „Kościół partykularny” jako „Lud Boży”, który prowadzi i rozwija swoje życie pod kierownictwem własnego biskupa³.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. podaje określenie Kościoła partykularnego następująco: „Kościoły partykularne, w których istnieje i z których składa się jeden i jedyny Kościół katolicki, to przede wszystkim diecezje – z którymi, jeśli nie stwierdza się czegoś innego – są zrównane: prałatura terytorialna i opactwo terytorialne, wikariat apostołski i prefektura apostołska, jak również administratura apostołska erygowana na stałe”⁴. „Diecezję stano-

³ Zob. J. M a s s o n, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła (komentarz)*, tł. W. Kowalak, Pieniężno 1968, s. 165. Por. DB 11; KK 23. Zob. M. Ż u r o w s k i, *Realizacja misji Kościoła partykularnego w konkretnej rzeczywistości społeczno-kulturowej*, PP, 3(1984) 345 – autor mówi, że „Kościoły partykularne istnieją zachowując swoje odrębności nie tylko zwyczajowe, ale także sposób realizacji Ewangelii w zależności od kręgu kulturowego”. Por. E. M a n t o v a n i, *Canon Law and the Bush Missionary*, „*Verbum SVD*”, 24(1983), fasc. 2, s. 181-187.

⁴ Kan. 368. Zob. E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. II, Warszawa 1985, s. 71; t e n ż e, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy posoborowej*, t. I, Warszawa 1976, s. 313. Por. M. Ż u r o w s k i, *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem*, t. II, Warszawa 1979 s. 160; S. N a p i e r a ł a, *Pojęcie Kościoła partykularnego w dokumentach Soboru Watykańskiego II*, Poznań 1985 – autor daje dość obszerny i szczegółowy wykład na temat Kościołów partykularnych. Stwierdza: „Eparchia lub diecezja jest Kościołem partykularnym z ustanowienia w tym znaczeniu, że biskupstwo jako głowa tego Kościoła jest z ustanowienia Bożego. Jest to zatem Kościół partykularny w ścisłym znaczeniu” (s. 56 n.). Kolejna myśl: „Kościoły partykularne, tak Wschodu jak i Zachodu, chociaż różnią się częściowo między sobą tak zwanymi obrządkami [...], posiadają jednakową godność i żaden z nich nie góruje nad innymi z racji obrządku. Cieszą się tymi samymi prawami i poddane są tym samym obo-

wi część Ludu Bożego, powierzona pasterskiej pieczy biskupa z współpracującym z nim prezbiterium, tak by trwając przy swym pasterzu i zgromadzona przez niego w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię, tworzyła Kościół partykularny, w którym prawdziwie obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusa”⁵.

W artykule ks. W. Góralskiego *Struktura prawna duszpasterstwa wojskowego w świetle konstytucji apostołskiej papieża Jana Pawła II „Spirituali Militum Curae”* czytamy, że „ordynariat wojskowy zrównany jest prawnie z diecezją, wolno zatem zaliczyć go do Kościołów partykularnych”. Tym samym więc wyliczenie w kan. 368 Kodeksu Prawa Kanonicznego jednostek zrównanych z diecezją zostało uzupełnione⁶. Obecnie na czele Ordynariatu Wojskowego stoi ordynariusz wojskowy i ma władzę własną, a nie jak dawniej zastępczą w imieniu Ojca Świętego.

A zatem Kościół partykularny należy rozumieć jako „zgromadzenie wiernych wokół biskupa”. Diecezja jest to część „Ludu Bożego” powierzona pasterskiej opiece biskupa, którą wykonuje on na mocy władzy udzielonej przez sakrę biskupią wraz z prezbiterium i wiernymi⁷.

Charakterystyczną cechą Kościoła partykularnego w każdym kraju powinny stanowić: zakorzenienie, zaistnienie z hierarchią i wiernym ludem, życie wspólne, eklezjalne oraz wspólne dzielenie losu z daną grupą społeczną, językową i kulturową⁸. Istotnym elementem tworzącym dojrzały Kościół partykularny jest właśnie obecność biskupa, gdyż tylko on jest w stanie, dzięki pełni swego kapłaństwa, wykonywać obowiązek nauczycielski, służebny i kierowniczy, wymagany dla istnienia wspólnoty życia eklezjalnego w wymiarze diecezji⁹.

wiązkom. Zespołami Kościołów są również «Obrządki» rozumiane jako Kościoły partykularne” (s. 56 n.).

⁵ Kan. 369. Zob. DB 11 (charakterystyka Kościoła partykularnego). Por. N a p i e r a ł a, dz. cyt., s. 95: „Cały Kościół i «wszystkie Kościoły» istnieją ugruntowane w Biskupie Rzymu, który według Soboru Watykańskiego II jest trwałym i widzialnym źródłem oraz fundamentem jedności zarówno biskupów, jak i rzeszy wiernych”.

⁶ W. G ó r a ł s k i, *Struktura prawna duszpasterstwa wojskowego w świetle konstytucji apostołskiej papieża Jana Pawła II „Spirituali Militum Curae” z 21 IV 1986*, PK, 32(1989), nr 3-4, s. 147. Por. kan. 368.

⁷ Zob. M a s s o n, dz. cyt., s. 187.

⁸ Tamże, s. 189. Por. M a n t o v a n i, art. cyt., s. 187; F. Z a p ł a t a, *Nowa rzeczywistość Kościoła i nowe wymagania w odniesieniu do jego działalności misyjnej*, [w:] *Współczesne dzieło misyjne Kościoła*, t. I, cz. 2, pod red. F. Zapłaty, (Zeszyty Misjologiczne ATK), Warszawa 1974, s. 14.

⁹ Por. E. S z t a f r o w s k i, *Lud Boży w strukturze Kościoła*, AK, 76(1984), t. 102,

Nowe Kościoły partykularne, prześląknięte własnymi tradycjami, zajmują taką pozycję w Kościele powszechnym, jaka im jest należna, zawsze jednak pod prymatem Stolicy Apostolskiej, która przewodniczy całemu zgromadzeniu wiernych w Kościele lokalnym¹⁰.

II. MISYJNE ZADANIA KONFERENCJI BISKUPÓW

Działalność misyjna Kościoła, aby przebiegała i była realizowana skutecznie, wymaga konstruktywnej współpracy w apostołstwie zarówno kapłanów z biskupem poprzez rady kapłańskie i kolegia konsultorów¹¹, jak również świeckich z duchownymi, a także podporządkowania Kościoła partykularnego zarządzeniom wyższego stopnia organizacyjnego, jakim jest każda Konferencja Episkopatu. Tam dokonuje się planowanie, poddawanie do dyskusji i wypracowywanie metod działania w misyjnym posłannictwie. Można powiedzieć, że Konferencje Biskupów mają się zajmować ewangelizacją środowisk niechrześcijańskich i koordynować całość poczynań misyjnych Kościołów lokalnych, tak samo w organizowaniu pomocy i współpracy misyjnej¹².

Dekret soborowy o pasterskich zadaniach biskupów mówi o współpracy i koordynacji wysiłków apostołskich w stosunku do władzy świeckiej, że wtedy biskupi jako Konferencja pełnią władzę pasterzowania kolegialnie¹³. Ta kolegialność biskupia wyraża się więc w niektórych czynnościach, jakie nie są aktami kolegium jako takiego, ale aktami biskupa działającego indywidualnie lub aktami wielu biskupów, działających wspólnie w służbie rozmaitych Kościołów partykularnych. Kolegialność objawia się oczywiście w aktach

z. 2 (450), s. 205-221. Por. B. C i e ś l a k, *Posługa nauczania w Kościele*, AK, 76(1984), t. 102, z. 2 (450), s. 222-238; N a p i e r a ł a, dz. cyt., s. 80-87 (autor ukazuje proces zakładania Kościoła partykularnego).

¹⁰ Zob. M a s s o n, dz. cyt., s. 239; S. K a s p r z a k, *Zadanie ewangelizacyjne Kościoła partykularnego według Kodeksu Jana Pawła II*, Lublin 1991 (mps pracy magistersko-licencjackiej), s. 31-35 (dokładne opracowanie na temat powstawania Kościoła partykularnego na misjach).

¹¹ Por. J. K r u k o w s k i, *Recepcja Soboru Watykańskiego II a struktury kościelne w Polsce*, „Chrześcijanin w Świecie”, 18(1986), nr 158-159, s. 163-176.

¹² Zob. H. S e u m o i s, *Nowy obraz Kościoła*, Warszawa 1968, s. 174 n.

¹³ DB 19. Zob. też DB 4: „Biskupi, na mocy sakramentalnej konsekracji i przez swą hierarchiczną wspólnotę z Głową i członkami Kolegium, są ustanowieni członkami biskupiego Ciała”. Por. M. O k o l o, *The Holy See: A Moral Person, the Juridical Nature of the Holy See in the Light of the Present Code of Canon Law*, Roma 1990, s. 46.

działania każdego biskupa w swojej diecezji, jak również w każdym działaniu wyrażającym troskę biskupów o Kościoły partykularne inne niż te, które są powierzone ich opiece, a zwłaszcza w każdym działaniu zbiorowym podejmowanym przez większą liczbę biskupów wspólnie dla dobra wielu Kościołów partykularnych. Znajdują się one czy to w prowincji kościelnej w jakimś regionie, w narodzie lub w jakiejś większej jednostce terytorialnej¹⁴. Konferencje Biskupów mają „wspólnymi siłami tworzyć instytucje takie jak seminaria, szkoły wyższe i techniczne, ośrodki duszpasterskie, katechetyczne i teologiczne oraz ośrodki społecznego przekazywania myśli nastawione na niesienie pomocy misjom”¹⁵. Powinny również ustalić określoną składkę, którą każda diecezja ma w miarę swoich możliwości przekazać na dzieło misyjne, oraz skierować z poszczególnych diecezji kapłanów do pracy w dziele ewangelizacji w krajach misyjnych. O tym mówi instrukcja Episkopatu Polski regulująca wyjazdy i pracę kapłanów diecezjalnych na terenach misyjnych z 1974 r.¹⁶

Funkcja biskupa bowiem nie przejawia się tylko w indywidualnych aktach zarządzania własną diecezją, lecz Episkopat jako całość ponosi solidarnie odpowiedzialność za wszystkich należących do tej samej społeczności kościelnej. Dla należytego sprawowania funkcji biskupiej niezbędne jest uzgadnianie i harmonizowanie przez biskupów wspólnych wysiłków, gdyż granice nie uprawomocniają żadnej diecezji do izolacji od innych. Funkcja pasterska łączy biskupów we wspólnym działaniu dla dobra całego narodu, dlatego wszyscy biskupi aktualnie ją wykonujący wchodzi w skład Konferencji Episkopatu. „Funkcja pasterska ukazana została w kolejności wynikającej z zasady kolegialności, a więc w stosunku do całego Kościoła, następnie w granicach poszczególnych diecezji, a wreszcie w ramach Konferencji Episkopatu”¹⁷.

Kodeks Prawa Kanonicznego zaleca Konferencjom Biskupów troskę o osoby przybywające z terenów misyjnych do krajów tradycyjnie chrześcijańskich.

¹⁴ Por. W. O n c l i n, *Kolegialność biskupów i jej struktura*, „Concilium”. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny, 1-10(1965-1966) 625-628.

¹⁵ D y d u c h, art. cyt., s. 412. Por. K. M ü l l e r, *Teologia misji*, tł. R. Malec, Warszawa 1989, s. 116.

¹⁶ Zob. DM 31, 38. Por. *Instrukcja Episkopatu Polski regulująca wyjazdy i pracę kapłanów diecezjalnych na terenach misyjnych z dnia 24 I 1974*, CT, 45(1975), fasc. 1, Biul. Mis., s. 138.

¹⁷ P. V e u i l l o t, *Zasadnicze idee dekretu soborowego o pasterskiej funkcji biskupów*, AK, 58(1966), t. 69, z. 3 (344), s. 140 n.

Ujmuje to w sposób następujący: „Konferencje Episkopatu powinny inicjować i popierać poczynania, dzięki którym osoby, przybywające z terenów misyjnych dla podjęcia pracy lub odbycia studiów, doznawałyby braterskiego przyjęcia i wsparcia”¹⁸. Konferencje powinny ustalić ogólny plan działania, gdyż ludzie tworzą bardzo szerokie grupy socjalno-kulturowe, z którymi trzeba nawiązać dialog według z góry podanego planu. W tym celu Konferencje Biskupów powinny tworzyć pewnego rodzaju rady ekspertów. O wyżej wspomnianych ekspertach jest mowa w dekrecie *Ad gentes* w numerze 30, że powinien ich mieć w swojej diecezji każdy biskup, a nawet sama Kongregacja Rozkrzewiania Wiary (dziś: Kongregacja Ewangelizowania Narodów)¹⁹. Również Konferencje Biskupów powinny decydować o organizowaniu systematycznych kursów, odbywających się co pewien czas i przeznaczonych dla tych, którzy są także zatrudnieni w działalności misyjnej w celu dokonania *aggiornamento* i osiągnięcia lepszych wyników pracy. Kursy odnowy biblijnej, teologicznej, ascetycznej i pastoralnej mają na celu zdobycie przez kler pełniejszej wiedzy teologicznej oraz znajomości metod duszpasterskich. Temat ten, przyznać należy, jest dość pobieżnie poruszany i omawiany. Istnieje konieczność chwili, by kwestię tę podjąć i uczulić Konferencje Biskupów na jej pole działania. Niewiele się zwraca uwagi na te sprawy, a jest to tymczasem problem bardzo palący i aktualny we współczesnym Kościele.

Gdy chodzi o misyjny udział Konferencji Episkopatu, należy stwierdzić, że jest ogrom prac, których nie jesteśmy w stanie dokładnie przedstawić, ale jedno jest pewne, że jest to najwyższa instancja Kościoła danego kraju, do której należy funkcja doradcza i wykonawcza, a także patronat nad wszelkimi inicjatywami oddolnymi, koordynacja i kierownictwo całości działań w Kościele, a tym samym i działalności misyjnej. Konferencja Biskupów żyje problemami poszczególnych diecezji poprzez ich pasterzy, a rozwiązuje je na swoich posiedzeniach. To ona przyczynia się do tego, aby wymiar misyjny działań Kościoła urzeczywistniał się skutecznie w posłannictwie dla świata, szczególnie w dobie współczesnej. Przez swoje przemówienia, komunikaty z posiedzeń, listy pasterskie, odezwy z okazji dni misyjnych (jak tydzień misyjny, niedziela misyjna itp.) przyczynia się do tego, by cecha uniwersalności Kościoła przenikała wszystkie diecezje i jednostki kościelne.

¹⁸ KPK 792. Por. H. S c h w e n d e n w e i n, *Das neue Kirchenrecht, III Buch: Das Lehramt der Kirche. Die missionarische Aktion der Kirche*, Köln 1984, s. 303.

¹⁹ Zob. M a s s o n, dz. cyt., s. 171 n. Por. D y d u c h, art. cyt., s. 413; DM 29.

Co się tyczy kompetencji Konferencji Biskupów, mają powołać do życia swój doradczo-wykonawczy ośrodek w postaci Komisji przy Episkopacie do Spraw Misji dla popierania i koordynowania działalności misyjnej w skali międzynarodowej, zwłaszcza w jej powiązaniu ogólnokościelnym, co szczególnie jest podkreślane w dekrete *Ad gentes*; Komisja misyjna pracująca przy Konferencji Episkopatu ma również przygotować projekty norm dla biskupów celem słusznego podziału duchowieństwa w kraju oraz na misjach, a szczególnie w krajach, w których brak jest dostatecznej liczby kapłanów²⁰.

Zadaniem Komisji misyjnej jest „pobudzanie działalności i świadomości misyjnej oraz harmonijnej współpracy między diecezjami, utrzymywanie kontaktów z innymi Konferencjami Biskupimi oraz poszukiwanie sposobów celem zachowania, w miarę możliwości, słuszności w niesieniu pomocy misjom”²¹. Przy omawianiu zadań misyjnych Konferencji Biskupów Kościoła łacińskiego istnieje konieczność, by paralelnie odnieść się do Kodeksu Katolickich Kościołów Wschodnich. Dyspozycja kan. 585 § 2 zaleca, by synodowi biskupów Kościoła patriarchalnego lub radzie hierarchów przydzielono komisję celem skuteczniejszego rozwijania współpracy wszystkich eparchii w działalności Kościoła misyjnego²².

Kongregacja Ewangelizowania Narodów swoją instrukcją z 24 II 1969 r. wydała zarządzenie, aby przy Konferencjach Biskupów powołano do życia specjalną Komisję do Spraw Misyjnych. Wspomniana Komisja ma być najważniejszym i bezpośrednim organem działającym przy Episkopacie na korzyść misji. A oto główne zadania Komisji misyjnej:

a) popieranie poczynań, które budzą wśród ludu Bożego, zwłaszcza u duchowieństwa, świadomość i aktywność misyjną;

²⁰ DM 38: „Aby zaś działalność misyjną biskupów na rzecz całego Kościoła można było skuteczniej wykonywać, dobrze będzie, jeśli Konferencje Biskupów pokierują sprawami, które odnoszą się do należytej współpracy we własnym kraju. Na swoich Konferencjach powinni biskupi obradować nad oddaniem księży diecezjalnych dziełu ewangelizacji wśród narodów; [...] nad pokierowaniem i organizacją sposobów i środków, które bezpośrednio wspierają misje [...]”; RMis 76 – Jan Paweł II mówi o znaczeniu Konferencji Biskupów dla misji. Zob. W r o n k a, art. cyt., s. 214 n.

²¹ D y d u c h, art. cyt., s. 421 n. Por. P a u l u s VI, *Motu proprio „Ecclesiae Sanctae”* [dalej cyt.: ES], III, nr 9, AAS, 58(1966) 784.

²² Treść kan. 585 § 2: „Synodo Episcoporum Ecclesiae patriarchalis vel Consilio Hierarcharum assit commissio ad omnium eparchiarum efficaciorum collaborationem provehendam in activitate Ecclesiae missionali”.

b) popieranie Papieskich Dzieł Misyjnych oraz czuwanie nad przestrzeganiem ich statutów²³;

c) przesyłanie Konferencji Biskupów odpowiedniej daniny, jaką poszczególne diecezje w zależności od możliwości winny co roku przekazywać do Kongregacji Ewangelizowania Narodów do dyspozycji Ojca Świętego z przeznaczeniem na misje²⁴;

d) czuwanie nad odpowiednią organizacją działalności misyjnej Konferencji Biskupów, by pomagała ona Papieskim Dziełom Misyjnym, jak również innym instytutom i dziełom erygowanym w danym kraju dla celów misyjnych. Dla zapewnienia jak najskuteczniejszej współpracy misjonarskiej, jednostki działania Komisja Biskupów do Spraw Misyjnych winna się posługiwać Krajową Radą Misyjną, którą kieruje przewodniczący tejże Komisji²⁵.

W naszych rozważaniach nad zadaniami i obowiązkami Konferencji Biskupich odnośnie do misyjnej działalności Kościoła nie można pominąć prac poszczególnych członków tychże Konferencji. Dlatego można powiedzieć, że każdy biskup jest razem z innymi członkami narodowego Episkopatu odpowiedzialny za dobro Kościoła w danym kraju. W obecnych czasach istnieje wiele problemów pastoralnych, z którymi poszczególni biskupi częstokroć nie potrafią sobie poradzić i spełnić swych zadań odpowiednio i owocnie, dlatego też odbywają się ogólnokościelne synody, aby rozpoznać przyczyny trudności i poszukać dróg wyjścia. Między biskupami i ich diecezjami dla owocniejszej pracy potrzeba wciąż zacieśniającej i zgodnej współpracy, aby świadomość uniwersalności Kościoła i ich diecezji pomogła im znieść ciężar ich odpowiedzialności. Konferencje mają pomóc, aby diecezje nie żyły w rozdzielaniu, a raczej ożywiały się wzajemnie przez biskupów i kapłanów, by i oni służyli w innych diecezjach. W tym przejawia się duch Soboru Watykańskiego II, który wprowadza w życie Kościoła atmosferę otwartości i zasadę pomocniczości²⁶.

²³ ES III, nr 7. Por. J. W o s i ń s k i, *Odpowiedzialność misyjna całego Kościoła*, AK, 58(1969), t. 72, z. 4 (360), s. 44-54.

²⁴ Zob. ES III, nr 8; DM 38.

²⁵ Sacra Congregatio pro Gentium Evangelizatione seu de Propaganda Fide, *Instructio de ordinanda cooperatione missionali Episcoporum quoad Pontificalia Opera Missionalia necnon circa incepta particularia dioecesium pro Missionibus*, AAS, 61(1969) 276-281. Por. *Motu proprio „Ecclesiae Sanctae”*, ustanawiające przepisy wykonawcze do niektórych dekretów Soboru Watykańskiego II; D y d u c h, art. cyt., s. 422 n.

²⁶ W r o n k a, art. cyt., s. 214 n. Por. DM 31; DB 4, 38; W. P l u t a, *Biskup w diecezji*, AK, 58(1966), t. 69, z. 3 (344), s. 149 n.

Biskup jako członek Konferencji Episkopatu jest odpowiedzialny za dobro Kościoła powszechnego. Dzisiaj nie umiemy sobie już wyobrazić życia Kościoła w krajach świata bez działalności Konferencji Biskupów. Powinny one prawnie się ukonstytuować, czyli mają prawo do tego ukonstytuowania sami biskupi, którzy ją tworzą wchodząc w jej skład²⁷. „Biskup w swej diecezji, z którą stanowi jedno, wzbudzając dzieło misyjne, popierając i kierując nim, sprawia, że duch i zapal misyjny Ludu Bożego obleka się w ciało i niejako uwidacznia, tak że cała diecezja staje się misjonarska”²⁸.

W Kodeksie Prawa Kanonicznego znajduje się kanon, który mówi o odpowiedzialności Konferencji Biskupów wobec katechumenów i katechumenatu. Odnośnie do tego zagadnienia czytamy w Kodeksie: „Jest rzeczą Konferencji Episkopatu wydać postanowienia, regulujące odbywanie katechumenatu i określające obowiązki oraz uprawnienia katechumenów”²⁹. Kodeks również wyraża troskę o neofitów, którzy niedawno przyjęli chrzest i wiarę katolicką, dlatego należy otoczyć ich opieką pasterską dla ich umocnienia³⁰. Po raz pierwszy użył pojęcia „Konferencje Biskupów” Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. w kan. 294, postanawiając, by co pięć lat zbierali się biskupi poszczególnych prowincji kościelnych i omawiali sprawy religijne oraz pastoralne, aby je potem przedłożyć na synodzie prowincjalnym.

Sobór Watykański II podjął to zagadnienie, które stało się problemem pastoralnym, za którym głośno wołano i nadano Konferencji Episkopatu strukturę prawną³¹. Konferencje Biskupów są „jak gdyby” nową formą synodów partykularnych, które – według myśli Soboru – mają być organem jedności, koordynacji i współpracy biskupów między sobą na polu duszpasterskim, a także w dziele misyjnym Kościoła. Potrzeba ich inicjatywy, troski i sugestii w dostrzeganiu problemów pastoralnych. Biskupi na Konferencji mają współpracować nad wspólnym dobrem Kościołów partykularnych oraz kolegialnie z papieżem uczestniczyć w służbie całemu Kościołowi powszech-

²⁷ Por. W r o n k a, art. cyt., s. 220.

²⁸ DM 38.

²⁹ Kan. 788 § 3; kan. 788 § 2. Por. M a n t o v a n i, art. cyt., s. 176; *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Typis Polyglottis Vaticanis 1990, kan. 587 § 3: „Iuris particularis est normas ferre, quibus catechumenatus ordinetur determinando, quaenam a catechumenis sint praestanda et quaenam eis agnoscantur praerogativae”. Dyspozycja tego kanonu stanowi, że do prawa partykularnego należy wydanie norm ustalających katechumenat, i podaje, co powinni spełnić katechumeni i jakie przyznaje się im prerogatywy.

³⁰ Zob. M a n t o v a n i, art. cyt., s. 176. Zob. kan. 789 (troska o neofitów).

³¹ Zob. KK 22; W r o n k a, art. cyt., s. 220.

nemu. Najglówniejszą rzeczą na Konferencjach Biskupów ma być zachowany duch wolności, dobrowolnego zaangażowania, a także miłości braterskiej³².

Konferencje Biskupów w swej działalności, zwłaszcza misyjnej, napotykają pewne ograniczenia, które spontanicznie się narzucają. Powinny troszczyć się o dobro społeczności, jak również respektować wewnętrzną autonomię biskupów, która wyprzedza kolegialny sposób działalności na własnym terytorium i stoi ponad nią. Ponadto pozostawiają decyzje najwyższemu autorytetowi Kościoła w sprawach, które bądź ze względu na kompetencje terytorialne Konferencji Biskupów, bądź z samej istoty rzeczy uchodzą spod jurysdykcji. Rozróżnia się trzy rodzaje prawnego funkcjonowania Konferencji Biskupów: 1) decyzje mające charakter i walor prawnie obowiązujący; 2) decyzje, choć nie byłyby prawne w ścisłym znaczeniu, miałyby jednak moc obowiązującą; 3) porozumienia duszpasterskie lub przepisy o charakterze dyscyplinarnym bez charakteru ściśle jurydycznego.

Konferencje Biskupów same ustalają swoje statuty, które przedstawiają Stolicy Apostolskiej³³. Powyższa charakterystyka działań Konferencji Biskupów ukazuje nam cel oraz konieczność jej istnienia, bez której nie można sobie wyobrazić funkcjonowania Kościoła partykularnego w danym kraju. Choć dekret *Christus Dominus* o pasterskich zadaniach biskupów nie przyznał Konferencjom inicjatywy ustawodawczej, to jednak jej znaczenie w Kościele jest ogromne. „Działalność Konferencji Biskupów obejmuje na pierwszym miejscu sprawy duszpasterskie, a te wymagają nie tyle rozstrzygnięć ściśle prawnych, ile raczej szczegółowych wskazań, propozycji, zachęt, wydawanych głównie w formie instrukcji duszpasterskich. Konferencje nie posiadają władzy ustawodawczej, lecz tylko wtedy mogą podejmować uchwały na drodze głosowania i wtedy otrzymują moc prawną, gdy upoważnia je do tego prawo powszechne lub specjalne zarządzenie papieskie. To ostatnie papież może wydać z własnej inicjatywy lub na prośbę Konferencji. Stało się w wielu wypadkach praktyką, że Stolica Apostolska przesyła pewne instrukcje do przewodniczących Konferencji Biskupów. W ten sposób Konferencje stają się niejako ogniwem, za pośrednictwem którego docierają do poszczególnych diecezji pewne wskazania papieskie”³⁴.

³² Kan. 453, 336. Por. W r o n k a, art. cyt., s. 220; P. H e m p e r e k, *Stanowisko prawne Konferencji Biskupów*, PK, 13(1970), nr 1-2, s. 38.

³³ Zob. W r o n k a, art. cyt., s. 220. Por. kan. 451; E. S z t a f r o w s k i, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1977, s. 180 n.; t e n ż e, *Uprawnienia Konferencji Biskupów*, PK, 14(1971), nr 1-2, s. 43.

³⁴ S z t a f r o w s k i, *Prawo kanoniczne w okresie odnowy posoborowej*, t. I, s. 304.

W okresie posoborowym prawodawstwo kościelne przyznało Konferencjom Biskupów w wielu wypadkach możliwość bądź podjęcia decyzji prawnych, bądź też innego pośredniczenia w zakresie organizowania życia kościelnego w poszczególnych terytoriach. Jest to bardzo przydatne zwłaszcza w krajach misyjnych, gdzie nie ma możliwości częstych odniesień się do Stolicy Apostolskiej.

Mając na uwadze warunki prawomocne decyzji prawnych Konferencji Biskupów, należałoby się spodziewać, że przepisy posoborowe wskażą dokładnie materię, której ma dotyczyć działalność wspomnianych Konferencji. W niektórych wypadkach Stolica Apostolska przesyła materiał na przedyskutowanie do danych Konferencji i jest to na pewno jakaś forma inicjatywy. Jeśli chodzi o kompetencje ustawodawcze Konferencji Biskupów według prawa powszechnego, to zostały one zaprezentowane przez ks. T. Pawluka. Autor podaje, że na podstawie przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego Konferencja Biskupów jest upoważniona do:

- 1) określenia wieku i przymiotów, jakimi powinni się odznaczać mężczyźni świeccy, którzy pragną na stałe, poprzez obrzęd liturgiczny, oddać się posłudze lektora i akolity (kan. 230 § 1);
- 2) wydania norm w sprawie formacji kandydatów do diakonatu stałego (kan. 236);
- 3) opracowania krajowego programu kształcenia kapłańskiego (kan. 242);
- 4) określenia części liturgii godzin, do której odprawiania będą zobowiązani diakoni stali (kan. 276 § 2 n. 3);
- 5) wydania norm w sprawie stroju kościelnego duchownych (kan. 284);
- 6) wydania norm w sprawie rad kapłańskich (kan. 496);
- 7) zadecydowania, aby zadania konsultorów zostały powierzone kapitule katedralnej (kan. 502 § 3);
- 8) wydania dekretu zezwalającego na mianowanie proboszczów czasowych (kan. 522);
- 9) wydania przepisów w sprawie prowadzenia ksiąg parafialnych (kan. 535 § 1);

Zob. kan. 455; DB 38, 41 (o uprawnieniach Konferencji Biskupów). Por. *Commento al Codice di diritto Canonico*, red. P. V. Pinto, Roma 1985 (komentarze do kan. 787 § 3 – katechumenat i kan. 792), s. 488, 490; *The Code of Canon Law: A Text and Commentary*, vol. II: *Missionary Action of the Church (cc. 787 § 3, 792)*, ed. by J. A. Coriden, Th. J. Green, New York–Mahwah 1985, s. 562, 564.

10) wydania norm dotyczących sytuacji materialnej proboszczów, którzy zrzekli się urzędu po osiągnięciu siedemdziesiątego piątego roku życia (kan. 538 § 3);

11) wydania norm praktycznych, dostosowanych do potrzeb i okoliczności, dotyczących ekumenizmu – jest to szczególnie ważne na misjach (kan. 755 § 2);

12) wydania przepisów w sprawie dopuszczania wiernych świeckich do głoszenia słowa Bożego w kościele lub kaplicy (kan. 766);

13) wydania przepisów w sprawie głoszenia nauki chrześcijańskiej za pośrednictwem radia i telewizji (kan. 772 § 2);

14) sporządzenia statutu regulującego funkcjonowanie katechumenatu (kan. 788 § 3);

15) wydania norm ogólnych w sprawie katolickiego wychowania religijnego w szkołach (kan. 804 § 1);

16) wydania przepisów w sprawie udziału duchownych i członków instytutów zakonnych w programach radiowo-telewizyjnych, które dotyczą nauki kościelnej i obyczajów (kan. 831 § 2);

17) wydania norm w sprawie udzielania sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych niekatolikom ochrzczonym (kan. 844 § 4, 5);

18) przystosowania obrzędu chrztu dorosłych (kan. 851 n. 1);

19) wydania przepisów określających sposób udzielania chrztu (kan. 854);

20) wydania przepisów w sprawie zapisania chrztu dzieci adoptowanych (kan. 877 § 3);

21) określenia wieku, jaki jest wymagany do przyjęcia sakramentu bierzmowania (kan. 891);

22) wydania zarządzenia w sprawie prowadzenia parafialnej księgi bierzmowanych (kan. 895);

23) wydania norm dotyczących miejsca spowiedzi (kan. 964 § 2);

24) określenia wyższego wieku do przyjęcia prezbiteratu i diakonatu stałego (kan. 1031 § 3);

25) wydania norm w sprawie przedślubnego przesłuchania narzeczonych, głoszenia zapowiedzi i innych środków dochodzenia przedślubnego (kan. 1067)³⁵;

26) ustalenia wyższego wieku do godziwego zawarcia małżeństwa (kan. 1083 § 2);

³⁵ Zob. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II: *Lud Boży, jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 1986, s. 219, 229.

- 27) określenia sposobu składania oświadczeń i przyrzeczeń przed zawarciem małżeństwa mieszanego (kan. 1126);
- 28) wydania norm w sprawie udzielania dyspensy od zachowania formy kanonicznej przy zawieraniu małżeństwa mieszanego (kan. 1127 § 2);
- 29) określenia materiału innego niż kamień naturalny, z jakiego może być zrobiona mensa ołtarza (kan. 1236 § 1);
- 30) zniesienia lub przeniesienia na niedzielę niektórych nakazanych dni świątecznych (kan. 1246 § 2);
- 31) określenia pokarmów innych niż mięso, które mogą być przedmiotem wstrzemięźliwości (kan. 1251);
- 32) dokładniejszego określenia sposobu zachowywania postu i wstrzemięźliwości oraz zamiany ich na inne formy pokuty (kan. 1253);
- 33) wydania norm w sprawie świadczeń wiernych na rzecz Kościoła (kan. 1262);
- 34) wydania norm w sprawie zbierania ofiar (kan. 1265 § 2);
- 35) wydania norm ograniczających prawo do korzystania z beneficjów kościelnych, jeśli takie gdzieś istnieją (kan. 1272);
- 36) określenia, które przedsięwzięcia natury majątkowej należy uważać za akty nadzwyczajnego administrowania (kan. 1277);
- 37) określenia sumy najniższej i najwyższej przy alienacji (kan. 1292 § 1);
- 38) wydania norm w sprawie lokaty dóbr kościelnych (kan. 1297);
- 39) zezwolenia, aby wierni świeccy mogli pełnić funkcję sędziów kościelnych (kan. 1421 § 2);
- 40) ustanowienia wspólnych trybunałów drugiej instancji (kan. 1439);
- 41) wydania norm w sprawie ugody i sądu polubownego (kan. 1714);
- 42) zadecydowania o powołaniu w diecezjach urzędu lub rady, których zadaniem byłoby szukanie słuszných rozwiązań sporów, wynikłych w związku z wydaniem dekretu administracyjnego (kan. 1733 § 2)³⁶. Konferencje na misjach mogą mieć inne uprawnienia – z nadania Stolicy Świętej.

III. OBOWIĄZKI BISKUPÓW

Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium” czyni specjalnie odpowiedzialnym za dzieło misyjne Kościoła całe Kolegium Biskupów, bo ono wraz z Biskupem Rzymskim, a nigdy bez niego, stanowi podmiot naj-

³⁶ Tamże, s. 221.

wyższej i pełnej władzy nad całym Kościołem i dlatego mówi dalej Sobór: „[...] troska o głoszenie Ewangelii w całym świecie należy do grona Pasterzy [...]”³⁷ Obecnie zaprezentujemy rolę biskupa, który przez konsekrację otrzymuje misję nauczania i głoszenia Ewangelii powierzonym sobie wiernym, a także wskażemy, że misyjny charakter i misyjne posłannictwo Kościoła związane są przede wszystkim ze stanem biskupim³⁸.

Choć została zaprezentowana działalność Episkopatu w wymiarze misyjnym Kościoła³⁹, to dla lepszego zrozumienia i poznania urzędu biskupa ukazana będzie działalność biskupa, jaką sprawuje on w swojej własnej diecezji względem Kościoła misyjnego. Każdy biskup bowiem, wykonując swoje zasadnicze zadanie w powierzonych sobie diecezji, nie może się ograniczyć do własnego jedynie pola pracy apostołowskiej. Musi on, zgodnie z myślą Vaticanum II, obejmować też całość prac i zadań Kościoła, ponieważ – jak stwierdza *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* – „członkowie Kolegium Biskupiego [...] zobowiązani są na mocy ustanowienia i nakazu Chrystusowego do takiej troski o cały Kościół, która choć nie jest sprawowana przez akt jurysdykcji, przyczynia się jednak walnie do pożytku Kościoła powszechnego i rozwoju Kościołów lokalnych”⁴⁰.

Biskup w swojej trosce o rozwój Kościoła powinien popierać wszelką inicjatywę i aktywność, która jest wspólna całemu Kościołowi. Dekret misyjny mówi, że w diecezji swojej, z którą stanowi jedno, ma wzbudzać dzieło misyjne, popierać, kierować nim oraz posyłać misjonarzy do krajów misyjnych. To niesienie pomocy Kościołom, szczególnie tym najbardziej potrzebującym, ma się przejawiać w staraniach o dostarczanie misjom współpracowników zarówno duchownych, jak i świeckich, a także ma obejmować pomoc dla dzieła misyjnego, tak duchową jak i materialną⁴¹.

³⁷ KK 23. Por. KK 24: „Biskupi, jako następcy Apostołów, otrzymują od Pana, któremu dana jest wszelka władza na niebie i na ziemi, misję nauczania wszystkich narodów i głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu, aby wszyscy ludzie przez wiarę, chrzest i wypełnianie przykazań dostąpili zbawienia”. Por. W. K o w a l a k, *Teologia misji*, AK, 61(1969), t. 72, z. 1 (360), s. 36.

³⁸ Por. KK 18-20; DB 6, 17; DM 6, 29, 31, 38. Zob. K o w a l a k, art. cyt., s. 36; W o s i ń s k i, art. cyt., s. 46.

³⁹ Zob. S e u m o i s, dz. cyt., s. 391.

⁴⁰ KK 23. Zob. M. Ż u r o w s k i, *Kościół w świetle Soboru*, Poznań 1968, s. 176.

⁴¹ Por. KK 27; DM 38; D y d u c h, art. cyt., s. 413; W. G ó r a l s k i, *Urząd biskupi w świetle projektu odnowionego prawa kanonicznego*, AK, 69(1976), t. 87, z. 2 (406), s. 298 (mowa o zadaniach biskupa w diecezji).

Biskupi zaś miejscowi, choćby to było połączone dla nich z ofiarą, nie powinni zabraniać duchownym ze swojej diecezji na włączenie się w dzieło misyjne Kościoła, a zwłaszcza tym, którzy pragną się udać tam, gdzie potrzeba kapłanów ciągle istnieje. Szczególnie biskupi misyjni powinni zaprosić instytuty zakonne i misyjne do prowadzenia prac misyjnych w ich diecezjach⁴². *Instrukcja Episkopatu Polski regulująca wyjazdy i pracę kapłanów diecezjalnych na terenach misyjnych* wytycza normy zasadnicze dla tych, którzy są odpowiedzialni za dzieło misyjne, mówi o biskupach i o kapłanach, a w zaleceniach praktycznych wskazuje na współpracę misyjną i przedstawia cechy, jakimi powinien charakteryzować się kandydat na misjonarza⁴³.

Cała nauka Soboru Watykańskiego II zmierza do tego, by uwypuklić funkcję i odpowiedzialność biskupa za współczesne oblicze Kościoła misyjnego. Jest on ośrodkiem jedności personalnej dla swojej diecezji, tak jak wszyscy biskupi razem z papieżem są ośrodkiem jedności całego Kościoła. Biskupi jako członkowie Kolegium Biskupiego zobowiązani są – na mocy ustanowienia i nakazu Chrystusa – do troski o cały Kościół. Poszczególni biskupi, o ile im na to pozwala wykonywanie własnego urzędu, obowiązani są współpracować między swoimi diecezjami i z następcą św. Piotra, któremu w sposób szczególny został powierzony wzniosły urząd szerzenia imienia chrześcijańskiego wśród narodów świata⁴⁴.

Mówiąc o zadaniach misyjnych biskupów, nie można pominąć zasadniczych zadań, które wynikają niejako z istoty urzędu biskupa. Mamy tu na uwadze te zadania, które ukazują osobę biskupa i jego rolę w Kościele w sensie ogólnym, tzn. jego potrójną władzę – uświęcania, nauczania i rządzenia – o czym mówi Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 375. To ujęcie wyszczególnia obowiązki biskupa, a wśród nich troskę o integralność i jedność wiary w powierzonej diecezji. Biskup jako przełożony i ojciec ma starać się o podnoszenie poziomu świętości chrześcijańskiej wiernych. W odniesieniu do zadania rządzenia biskupowi przypisuje prawo kanoniczne władzę ustawodawczą, wykonawczą oraz sędziowską w zakresie, jakiego wymaga zarządzanie diecezją czy to we własnym Kościele partykularnym, czy też

⁴² Zob. Żurowski, *Struktura* [...], s. 166; Müller, dz. cyt., s. 124 (problem umów biskupów misyjnych z instytutami zakonnymi na terenach misyjnych).

⁴³ *Instrukcja Episkopatu Polski regulująca wyjazdy i pracę kapłanów diecezjalnych na terenach misyjnych z 24 I 1974*, s. 137-140.

⁴⁴ Zob. Massa, dz. cyt., s. 267 n. Por. Veillot, art. cyt., s. 139-147; Pompa, *Postannictwo biskupa w posłudze wiary*, AK, 69(1976), t. 87, z. 2 (406), s. 265-282.

w krajach misyjnych⁴⁵. Ten powszechny obowiązek biskupi przyjęli na siebie razem z konsekracją biskupią, dlatego powinien być realizowany w konkretny sposób przez wspomaganie dzieł misyjnych, wspieranie powołań misyjnych, posyłanie kapłanów diecezjalnych na tereny misyjne oraz przez wzajemną pomoc materialną poszczególnych Kościołów⁴⁶. Podobną myśl zawarł Kodeks Katolickich Kościołów Wschodnich w kan. 593 § 1, gdzie mówi, że wszyscy kapłani jakiegokolwiek stopnia, pracujący na terenach misyjnych, jako tworzący jedno prezbiterium, mają gorliwie współpracować w ewangelizowaniu⁴⁷.

Biskup na terenie swojej diecezji powinien rozwijać wieloraką działalność na rzecz misji, ma być głównym przewodnikiem i głową apostołstwa, wzbudzając dzieło misyjne, popierając i kierując nim przez modlitwy, pokutę i odkrywanie powołań misyjnych. Biskupi są zobowiązani do zachęcania instytutów zakonnych, których celem nie są misje, i do wzbudzania wśród nich ducha misyjnego zarówno na miejscu, jak i na terenie misji. Obowiązkiem biskupa jest popieranie wśród swych wiernych dzieł instytutów misyjnych, a „zwłaszcza Papieskich Dzieł Misyjnych”⁴⁸.

Przed wszystkim biskup ze swoją diecezją i kapłanami w parafii, jako społecznościami ściśle określonymi w Kościele, powinien podtrzymywać ducha misyjnego, który umożliwi szeroką współpracę przez utrzymywanie łączności z misjonarzami pochodzącymi z tej samej społeczności⁴⁹. Ma to szczególne znaczenie w Kościele partykularnym dla wzbudzania zainteresowania misjami, ich celem, wysiłkami misjonarzy i wszelkimi wprowadzanymi inicjatywami. Cały Kościół partykularny powinien być uwrażliwiony na potrzeby misji, a także przepojony silnym duchem misyjnym. Okazją do lepsze-

⁴⁵ KK 24. Zob. G ó r a l s k i, *Urząd biskupi* [...], s. 296-298; G. M. G a r r o n e, *Umisyjnienie diecezji*, AK, 61(1969), t. 72, z. 1 (360), s. 89-93.

⁴⁶ Zob. M a s s o n, dz. cyt., s. 267; V e u i l l o t, art. cyt., s. 139-147. Por. RMis 63.

⁴⁷ Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, kan. 593 § 1: „Omnes presbyteri cuiuscumque conditionis in territoriis missionum operam praestantes utpote unum presbyterium efformantes ardentem in evangelizatione cooperentur”. Kodeks Katolickich Kościołów Wschodnich nie dokonuje rozróżnienia prac biskupów na rzecz misji i działań biskupów misyjnych. Mówi jedynie o współpracy wszystkich na terenach misyjnych.

⁴⁸ Kan. 791 n. 2 (mowa o Papieskich Dziełach Misyjnych – biskupi szczególnie mają popierać w swych Kościołach partykularnych ich misyjną działalność, gdyż są one organem wspomagającym misje swym uniwersalistycznym charakterem, zasięgiem i działaniem. Powinny działać w każdym Kościele partykularnym – należy wyznaczyć kapłana do pracy w Papieskich Dziełach Misyjnych).

⁴⁹ Zob. F. Z a p ł a t a, *Dekret „Ad gentes” o działalności misyjnej Kościoła*, HD, 35(1966) 205 n.

go rozeznania w faktycznej sytuacji w Kościele misyjnym są zebrania diecezjalne, spotkania misyjne w szkołach i seminariach duchownych, w czasie których należy szerzyć rzetelną informację misyjną, co tak bardzo polecali papieże Pius XII i Jan XXIII, aby świeccy wiedzieli, że i oni mają prawo do udziału w dziele misyjnym Kościoła nie tylko przez modlitwy, ale również przez osobiste oddanie się na służbę misjom, stając do pracy jako nauczyciele, technicy, inżynierowie, profesorowie, pielęgniarze, lekarze.

Dekret *Ad gentes* o misyjnej działalności Kościoła w numerze 29 postanawia, że w Kongregacji Rozkrzewiania Wiary mają być i brać udział z głosem decydującym: 1) biskupi z całego świata na wniosek Konferencji Biskupów, 2) wybrani przedstawiciele spośród wszystkich zatrudnionych w dziele misyjnym, 3) kierownicy instytutów zakonnych i misyjnych oraz Papieskich Dziel Misyjnych.

Wśród głównych obowiązków biskupów szczególnie ważne miejsce zajmuje głoszenie Ewangelii. Biskupi są zwiastunami wiary, przez co prowadzą nowych uczniów do Chrystusa, a zarazem autentycznymi nauczycielami, którzy powierzonemu sobie ludowi głoszą prawdy wiary i starają się o wzrost świadomości religijnej w danym Kościele partykularnym⁵⁰.

Bliższego omówienia wymaga z kolei zagadnienie odpowiedzialności biskupów za ożywienie duchem misyjnym ich lokalnych Kościołów już schryścianizowanych. Jest to ważny obowiązek biskupa w ramach jego posługi pasterskiej na terenie własnej diecezji. Chodzi o to, aby cała diecezja dochodziła do pełnej możliwości włączania się w misję Kościoła wobec całego świata⁵¹.

Dekret o działalności misyjnej Kościoła omawia stosunki pomiędzy biskupami a przełożonymi wyższymi poszczególnych instytutów zakonnych i misyjnych, które pracują na danym terenie jednostki kościelnej. Mają zawierać umowy, które uregulują stosunki pomiędzy ordynariuszem miejsca a wyższym przełożonym instytutu. Według *Lumen gentium* biskupi przez swoją konsekrację, otrzymując misję nauczania wszystkich narodów, mają pełnić obowiązek głoszenia Dobrej Nowiny wszelkiemu stworzeniu, aby wszyscy ludzie dostąpili zbawienia⁵².

⁵⁰ Por. KK 25. Por. R. Skowronek, *Organizacja działalności misyjnej Kościoła w dobie obecnej*, [w:] *Współczesne dzieło misyjne Kościoła*, t. I, cz. 1, pod red. F. Zapłaty (Zeszyty Misjologiczne ATK), Warszawa 1974, s. 75.

⁵¹ Por. Wosiński, art. cyt., s. 48 n.

⁵² KK 24. Por. Kowalak, art. cyt., s. 36. Por. M. Frontczyk, *Działalność misyjna Kościoła*, HD, 144(1971), nr 2, s. 129-132; *Instructio de quibusdam principiis atque*

1. BISKUPI DIECEZJALNI NA TERENIE
O UTRWALONEJ ORGANIZACJI STRUKTUR KOŚCIOŁA

Do obowiązków biskupa diecezjalnego Kościoła już utrwalonego w strukturach eklezjalnych na rzecz misji możemy zaliczyć:

– wyszukiwanie wśród swoich diecezjan osób nieuleczalnie chorych i niešťczęśliwych oraz zachęcanie ich, aby ofiarowały swoje cierpienia i modlitwy w intencji ewangelizowania świata⁵³;

– rozwijanie akcji budzenia powołań do tych instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, które poświęcają się wybitnie działalności misyjnej Kościoła;

– popieranie instytucji pracujących na rzecz misji, a zwłaszcza Papieskich Dzieł Misyjnych;

– wpajanie wiernym w wymiarze życia parafialnego od najmłodszych lat ducha uniwersalizmu i misyjności wspólnoty Kościoła;

– wysyłanie z własnej diecezji niektórych kapłanów na stałe lub przynajmniej na pewien czas na te tereny misyjne, gdzie daje się zauważyć i odczuć brak kapłanów i małą liczbę powołań kapłańskich⁵⁴;

– troskę w organizowaniu współpracy misyjnej o ścisłe powiązanie księży diecezjalnych z dziełem ewangelizacji wśród narodów⁵⁵ poprzez przeprowadzanie akcji misyjnych, a także zachęcanie do gromadzenia środków materialnych na cel misyjny – ma to ogromne znaczenie dla wzrostu świadomości misyjnej w Kościołach partykularnych.

Należałoby teraz wskazać na sposób współpracy diecezji z Kościołem misyjnym. Formy współpracy z misjami Kościołów o ukonstytuowanej już strukturze eklezjalnej mogą być rozmaite. Ta pomoc może być personalna, materialna albo duchowa. Była już wzmianka o wysyłaniu kapłanów diecezjalnych i zakonnych z instytutów misyjnych, sióstr zakonnych oraz świeckich. Szczególnie zaznacza się tutaj pomoc duchowa, przejawiająca się w takich formach, jak nabożeństwa misyjne, modlitwy o powołania misyjne, organizowanie skupień misyjnych dla przyjaciół misji i rodziców misjonarzy, a także dla wszystkich chętnych. Poprzez projekcje filmów o tematyce misyjnej uwrażliwia się chrześcijan na potrzeby Kościoła misyjnego. Jest to także

normis circa relationes in territoriis Missionum inter Ordinarios locorum et Instituta Missionaria, AAS, 61(1969) 281-287.

⁵³ Zob. A. B a r d e c k i, *Kościół epoki dialogu*, Kraków 1966, s. 265.

⁵⁴ Zob. tamże, s. 265 n.

⁵⁵ Zob. S e u m o i s, dz. cyt., s. 378.

okazja do zorganizowania pomocy materialnej, która obok tej personalnej i duchowej ma ważne znaczenie.

To wszystko, o czym tu mowa, wchodzi niejako w zakres dążeń i poczynań biskupów, którzy koordynują pracę związaną z okazywaniem dojrzałości chrześcijańskiej Kościołowi misyjnemu. *Motu proprio Ecclesiae Sanctae* mówi, że dekret o misyjnej działalności Kościoła ma wejść w życie całego Kościoła i winien być przez wszystkich wiernie realizowany. Jest to konieczny warunek, gdyż cały Kościół ma się stać misyjny i cały lud Boży ma znać swoje obowiązki misyjne⁵⁶. W zakres współpracy diecezji z Kościołem misyjnym wchodzi także to, aby biskup jako pasterz i ojciec diecezji dopilnował studium teologicznego w seminariach duchownych. Teologię misyjną należy włączyć w tok studiów teologicznych tak, aby pełniej okazała się misyjna natura Kościoła. Wiernych należy tak przygotować w duchu misyjnym, ażeby doroczny dzień misyjny objawił się jako zewnętrzny wyraz ducha misyjnego⁵⁷. Biskupi winni ustanowić jednego kapłana, który by prowadził w diecezji wszystkie sprawy misyjne, wraz z organizowaniem animacji misyjnej.

Biskup w diecezji powinien wzbudzać ducha dzieł misyjnych, ma je popierać i nimi kierować. Mają one wielkie znaczenie dla misyjnej sprawy Kościoła. Tym samym biskup sprawi, że duch i zapał misyjny ludu Bożego stanie się częścią diecezji, a w ten sposób cała diecezja otworzy się na misję i okaże swoją dojrzałość chrześcijańską⁵⁸.

Dla odpowiedniego realizowania działalności na rzecz misji potrzeba dobrej woli zarówno ze strony biskupa, który głównie tę działalność koordynuje, jak również tych, którzy biskupowi podlegają. Jeśli chodzi o współpracę Kościoła już okrzepłego w wierze z Kościołem na misjach, należałoby ukazać postulaty duszpasterskie, które obejmują niejako całość tej problematyki. W pracy na rzecz Kościoła misyjnego trzeba:

- 1) pobudzać i wychowywać sumienie misyjne każdego człowieka;
- 2) ożywiać poczucie odpowiedzialności za losy całego Kościoła;
- 3) zachęcać wszystkich do współpracy w dziele misyjnym Kościoła przez modlitwę i ofiarę;
- 4) modlić się i wychowywać powołania misyjne zarówno wśród chłopców, jak i dziewcząt;

⁵⁶ *Directorium de pastorali ministerio Episcoporum „Ecclesiae Imago”*, Typis Polyglottis 1973. Por. ES I, nr 11, 13; III, nr 4-8; ES I, nr 7.

⁵⁷ W r o n k a, art. cyt., s. 220 n.

⁵⁸ Tamże, s. 221. Por. W ó j c i k, *Rada kapłańska*, AK, 60(1968), t. 71, z. 3-4 (356-357), s. 221-233.

5) zachęcać katolików świeckich do współpracy z misjami, aby pracując w swoim zawodzie, urzeczywistniali również cele ewangelizacyjne;

6) przygotowywać już w seminariach kapłanów diecezjalnych i zakonnych do wyjazdu na tereny misyjne⁵⁹. Mówi o tym jeden z kanonów Kodeksu: Alumnów należy zapoznawać z potrzebami całego Kościoła, tak by troszczyli się o popieranie powołań, kapłańskich, zakonnych i misyjnych, o sprawy misyjne, ekumeniczne oraz inne bardziej palące, w tym także społeczne⁶⁰. Podstawowym motywem posługi biskupiej ma być troska o zbawienie dusz. Biskup na mocy sakramentalnej konsekracji i hierarchicznej wspólnoty z papieżem i Kolegium Biskupim jest ściśle złączony z Chrystusem i Jego Kościołem. Z tego powodu powinien on wyprzedzać innych członków ludu Bożego w wypełnianiu uczynków zbawienia i odkupienia. Przez sakramentalną konsekrację biskup zostaje w szczególny sposób upodobniony do Chrystusa również w osobistym swoim życiu i w pełnieniu posługi apostołskiej⁶¹.

Kościół chce w języku właściwym człowiekowi i światu współczesnemu ofiarować pełnię swego posłannictwa, które jak niegdyś było oczekiwane – tak i dzisiaj jest oczekiwane – wśród większej części ludów i narodów⁶².

2. BISKUPI NA TERENACH MISYJNYCH

W tym paragrafie wskażemy na prace biskupów misyjnych w Kościele, który nie zawsze jest już zorganizowany w diecezje i ma własnego biskupa. Zostaną tutaj omówione dwa aspekty obowiązków i zadań biskupa Kościoła misyjnego, który wraz ze swoją społecznością tworzy własny Kościół partykularny. Rzecz dotyczy ukazania osoby biskupa jako inicjatora, kierownika i koordynatora pracy apostołskiej oraz biskupa jako ośrodka jedności personalnej. Są to ważne aspekty, które – określone w Kodeksie Prawa Kanonicz-

⁵⁹ K. J. K o w a l s k i, *Misje w Polsce wczoraj i dziś*, AK, 61(1969), t. 72, z. 1 (360), s. 9-14. Por. DM 30.

⁶⁰ Por. kan. 256 § 2. Por. W. W ó j c i k, *Udział kapłanów w zarządzie Kościołem*, AK, 58(1966), t. 69, z. 4 (345), s. 221 n.

⁶¹ *Directorium de pastoralis ministerio Episcoporum „Ecclesiae Imago”*, nr 32, Typis Polyglottis Vaticanis 1973 (tł. na jęz. pol. E. Sztarfrowski – *Instrukcja Kongregacji Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów*, nr 32, [w:] *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, t. VI, z. 1, Warszawa 1975, s. 61 n.). Por. KK 23; DM 38; DB 15; R. K a m i ń s k i, *Posługa biskupa w diecezji*, „Roczniki Teologiczne”, 46(1997), z. 6, s. 6, 8.

⁶² DM 30. Por. P. A r r u p e, *Postawa Kościoła wobec różnorodności kultur świata dzisiejszego*, CT, 40(1970) 6.

nego – wyznaczają zakres posługi biskupiej w Kościele misyjnym, a także streszczają bogatą rzeczywistość sprawowania swego urzędu przez biskupa. Osoba biskupa stojącego na czele Kościoła misyjnego bardzo wyraźnie została ukazana w trzech dokumentach soborowych: w przytaczanym już *Dekrecie misyjnym „Ad gentes”*, w *Konstytucji dogmatycznej o Kościele „Lumen gentium”* i *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*. Sporo też miejsca poświęca biskupowi nowy Kodeks Prawa Kanonicznego. Sobór Watykański II czyni biskupa odpowiedzialnym za całość działalności w jego diecezji i nie tylko, bo zakres jego troski ma obejmować rozwój całego Kościoła, a w szczególności Kościoła misyjnego. Według Kodeksu do biskupa na terenach misyjnych należy inicjowanie, kierowanie i koordynowanie wszystkich poczynań oraz czuwanie nad tym, by zostały zawarte odpowiednie umowy z przełożonymi instytutów oddających się pracy misyjnej⁶³.

Przede wszystkim biskup wykazuje troskę o sprawy, które odnoszą się do wykonywania apostołstwa, i w tym zakresie podlegają mu wszyscy. Zakonnicy, ilekroć wzywa ich w sposób prawowity do prac apostołskich, zobowiązani są do uległości i pomocy biskupom, jeśli ich pomoc okaże się niezbędna. Potwierdza to dekret misyjny: „Jest rzeczą stosowną uzgodnić również działalność instytutów i stowarzyszeń kościelnych. Wszystkie one, jakiegokolwiek są rodzaju, winny podlegać ordynariuszowi miejscowemu we wszystkim, co dotyczy działalności misyjnej. Dlatego też będzie bardzo dobrze zawierać oddzielne umowy, które uregulują stosunki pomiędzy ordynariuszem miejscowym i przełożonym instytutu”⁶⁴. O tej odpowiedzialności za dzieło ewangelizacji Kościołów partykularnych, odnosząc się do wszystkich biskupów z osobna, mówi w swej encyklice misyjnej papież Jan Paweł II. Biskup ma do dyspozycji odpowiednią liczbę kleru diecezjalnego, a zakonnicy i zakonnice spełniają szczególną rolę, gdyż oni poświęcają się wyłącznie na służbę Kościołowi misyjnemu jako członkowie instytutu o misyjnym przeznaczeniu. Biskup powinien respektować w swoich apelach do zakonników charakter oraz konstytucje instytutów misyjnych. Biskup ma w swojej posłudze nie tylko zachować, ale i rozwijać inicjatywę tych, którzy uczestniczą w jego pracy. Do jego obowiązków należy także zainteresowanie się tymi, którzy

⁶³ Kan. 790 § 1, n. 1, 2. Por. H. R z e p k o w s k i, *Umgrenzung des Missionsbegriffes und das neue kirchliche Gesetzbuch*, „Verbum SVD”, 24(1983), fasc. 2, s. 108-110; RMis 49 (odpowiedzialność misyjna Kościoła partykularnego), 63 (odpowiedzialność biskupów).

⁶⁴ DM 32.

przyjęli wiarę katolicką, jak również tymi, którzy jej jeszcze nie przyjęli, a trwają w swoich religiach⁶⁵.

Biskupia troska o misyjny charakter Kościoła partykularnego jest szczególnie ważna na terytorium misyjnym, gdyż niejednokrotnie jest to jeszcze młody Kościół, wymagający pomocy Kościołów już mocno zakorzenionych w wierze, tradycji, kulturze i danym języku. W praktycznej jednak działalności przejawy tej troski ulegają znacznemu zróżnicowaniu w zależności nie tylko od pasterskiej gorliwości, ale przede wszystkim od wewnętrznych i zewnętrznych warunków obiektywnych, szczególnie od stanu materialnego i duchowego ludności, wśród której wysłannicy Kościoła, tzn. misjonarze, podejmują i prowadzą pracę apostołską⁶⁶. To zróżnicowanie działalności misyjnej Kościołów partykularnych prowadzonej pod kierownictwem biskupów najłatwiej daje się zauważyć przy zestawieniu sytuacji młodych kapłanów na terenach misyjnych z sytuacją kapłanów w Kościołach o okrzeplej już tradycji chrześcijańskiej. Biskup Kościoła misyjnego zobowiązany jest do zabiegania o wewnętrzną samowystarczalność i dojrzałość swojego Kościoła, o jego gotowość do dalszej ewangelizacji na tym samym terenie i do niesienia pomocy innym Kościołom misyjnym⁶⁷. Na terytorium biskupa w Kościele misyjnym nie zawsze jest już zhierarchizowana jednostka kościelna, dlatego też sam biskup, w jedności z innymi biskupami, winien troszczyć się o zakorzenienie wiary na terenach jemu podległych w zależności od swoich możliwości. Biskup Kościoła misyjnego uzależniony jest w swojej pracy apostołskiej od pomocy innych Kościołów partykularnych. Troska o własny Kościół zmusza go do szukania kontaktów z innymi biskupami i ich Kościołami. Drugą bardzo ważną troską biskupów misyjnych jest rozbudzenie i koordynowanie wszystkich inicjatyw misjonarskich na powierzonym im terenie, by harmonijny ich przebieg i rozwój zapewniał formującemu się Kościołowi normalizację i stabilizację stosunków wewnętrznych w całokształcie dzieła misyjnego. Wystarczy uprzytomnić sobie trudności przy formowaniu

⁶⁵ DRN 2: „Kościół katolicki nic nie odrzuca z tego, co w religiach niechrześcijańskich prawdziwe i święte. Ze szczerym szacunkiem odnosi się do owych sposobów działania i życia, do nakazów i doktryn”; DM 34: „Poprawna i uporządkowana działalność misyjna wymaga, aby ewangeliczni pracownicy byli naukowo przygotowani do swych zadań, szczególnie do dialogu z religiami i kulturami niechrześcijańskimi [...]”; KK 28: „Niechaj pamiętają, że swym codziennym zachowaniem i swą troskliwością ukazują wiernym i niewiernym, katolikom i niekatolikom oblicze urzędu prawdziwie kapłańskiego i pasterskiego i że wszystkim dawać winni świadectwo prawdy i życia”. Zob. M a s s o n, dz. cyt., s. 241; DM 49.

⁶⁶ Zob. W o s i ń s k i, art. cyt., s. 51.

⁶⁷ Tamże, s. 51.

nowych Kościołów diecezjalnych na terytorium misyjnym, by zrozumieć ogromne uwielokrotnienie tych samych trudności w zwykłej pasterskiej działalności biskupów misyjnych⁶⁸.

Jak można dostrzec w powyższych stwierdzeniach, właśnie biskupi czuwają nad prawidłowym przebiegiem działalności misyjnej i ponoszą odpowiedzialność za jej stan, a także ogarniają swym wpływem całe misyjne dzieło Kościoła. Również tutaj chcemy ukazać działalność apostolską biskupów, lecz w nieco innym aspekcie, choć nieodłącznym od poprzedniego. Chodzi nam w obecnych rozważaniach o zaprezentowanie funkcji biskupa jako głowy Kościoła partykularnego i ośrodka jedności personalnej. „Ze względu na naturę pracy ewangelizacyjnej wśród niechrześcijan misjonarzami byli i być mogli jedynie kapłani. I tylko oni byli odpowiedzialni za dzieło misyjne Kościoła”⁶⁹. Obecnie sytuacja się bardzo zmieniła. Biskupi misyjni angażują wielu chętnych współpracowników dla podejmowania pracy pastoralnej, nie tylko kapłanów, ale i zakonników oraz wiernych świeckich. Wśród tych osób należy wyróżnić w sposób szczególny katechistów.

Ma to bardzo duże znaczenie we współpracy z osobami, które bezpośrednio biskupowi podlegają, a co za tym idzie – dla poprawnego funkcjonowania działalności Kościoła partykularnego. Biskup zaprasza wszystkich do prac, które przyczyniają się do wzrostu i rozwoju Kościoła i jego tożsamości, trudno bowiem wyobrazić sobie skuteczność działania bez współpracy.

Ścisła jedność kościelnych wspólnot, których celem jest przepowiadanie Ewangelii i zakładanie Kościoła, przyczynia się do zacieśnienia więzów w Kościele partykularnym, czego widocznym znakiem będzie oddana współpraca wszystkich, którzy na terenie danej jednostki przebywają i niosą pomoc swojemu biskupowi. Stwierdzenie, iż biskup jest ośrodkiem jedności personalnej, ma bardzo bogatą treść, gdyż właśnie biskup z ustanowienia Chrystusa i Kościoła został powołany na pasterza diecezji. Jest on w swym Kościele partykularnym podmiotem najwyższej władzy dla misji nauczania, uświęcania i rządzenia młodego Kościoła, który się co dopiero zakorzenił. Wokół tej płaszczyzny hierarchicznej Kościoła oscylują wszelkie działania misyjne, za które odpowiedzialny jest biskup, ale ta odpowiedzialność rozkłada się również na tych wszystkich, którzy z biskupem współpracują.

⁶⁸ Tamże, s. 51. Por. ES III, nr 4-8 (także: I, nr 7); D y d u c h, art. cyt., s. 414.

⁶⁹ Zob. W. K o w a l a k, *Teologiczne podstawy zaangażowania misyjnego*, „Nurt SVD”, 28(1994), nr 2 (65), s. 7.

Biskup jako pasterz i ośrodek władzy tworzy wspólnotę wiary ze wszystkimi członkami instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, które ofiarowują swoje zaangażowanie w dzieło misyjne. Biskup jest fundamentem jedności w powierzonym mu Kościele partykularnym. Na mocy sakramentalnej konsekracji staje się prawdziwym i autentycznym nauczycielem wiary, kapłanem i pasterzem. Dzięki realizacji jego potrójnego posłannictwa Chrystus jest obecny i działa w Kościele diecezjalnym, a biskup staje się Jego pełnomocnikiem i przedstawicielem⁷⁰.

Pod władzę biskupa podlegają również świeccy, którzy zgodzili się na osobistą współpracę w dziele misyjnym z kapłanami, którzy wraz z biskupem uczestniczą w pasterzowaniu Chrystusowym, jednak w jedności z całym ludem Bożym. Wspólnym wysiłkiem pomagają miejscowemu Kościołowi partykularnemu w jego rozwoju. Biskup, który został nazwany przez Sobór „wizyjną zasadą i podstawą jedności”, ma w Kościele partykularnym ogromną odpowiedzialność za pobudzanie dynamizmu działania i siły łączności, która podtrzymuje różne czynniki społeczności zjednoczone z sobą⁷¹.

Także kapłani, zakonnicy, misjonarze są wraz z nim współodpowiedzialni za realizację tej jedności personalnej, choć w różnorodności i pluralizmie⁷².

W pracy misyjnej wytwarza się wiele sytuacji nie sprzyjających celowi, ku któremu działalność ta zmierza, dlatego biskup powinien być lekarzem na wszelkiego rodzaju rozbicia, różnorodność kultur i języków, mentalności, temperamentów, jak też ignorancję ludzką⁷³. Biskup jest ojcem rodziny diecezjalnej; powinien nim być dla wszystkich, a zwłaszcza dla współpracowników w urzędzie, tj. kapłanów, jak również dla tych, którzy w pracy misyjnej są od niego zależni.

⁷⁰ Por. R. K a m i ń s k i, *Posługa biskupa w diecezji*, „Roczniki Teologiczne”, 44(1997), z. 6, s. 6. Autor w swym artykule omawia całość zadań i funkcji, jakie pełni biskup w diecezji. Rozważania są podbudowane wykładem teologicznym o posłudze pasterskiej biskupa (s. 6-22). Por. KK 21.

⁷¹ Zob. DM 19: „Biskupi natomiast wraz ze swoim klerem, coraz bardziej przejęci duchem Chrystusa i Kościoła, winni czuć i żyć w łączności z całym Kościołem. Niech trwa jak najściślej łączność młodych Kościołów z całym Kościołem; jego tradycje niech połączą z własną kulturą, aby przez swego rodzaju wymianę sił pomnażać życie Ciała Mistycznego”; DM 30 – „Do obowiązków biskupa jako kierownika i ośrodka jedności w apostołskiej pracy diecezjalnej należy popieranie, kierowanie i uzgadnianie działalności misyjnej [...]”

⁷² Zob. KK 28: „Kapłani, pilni współpracownicy stanu biskupiego, jego pomoc i narzędzie, powołani do służenia Ludowi Bożemu, stanowią wraz ze swym biskupem jedno grono kapłańskie (*presbyterium*), poświęcające się różnym powinnościom [...]”

⁷³ Zob. M a s s o n, dz. cyt., s. 239.

Na ten temat mówi *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów*: „W wykonywaniu swych zadań ojca i pasterza niech biskupi pośród swoich jako ci, co usługują, niech będą dobrymi pasterzami znającymi swe owce i przez nie znanymi; prawdziwymi ojcami, wyróżniającymi się duchem miłości i troski względem wszystkich tak, że ich władzy pochodzącej od Boga wszyscy się z wdzięcznością poddają. Całą rodzinę swojej trzody niech tak skupiają i urabiają, by wszyscy, świadomi swoich obowiązków, żyli i działali we wspólnocie miłości”⁷⁴.

Prace biskupa misyjnego zostały omówione w dekrete *Ad gentes*, gdzie szczególnie została ujęta troska o niechrześcijan⁷⁵.

Kodeks Katolickich Kościołów Wschodnich, promulgowany przez Jana Pawła II w 1990 r., w kan. 590 podaje, że w działalności misyjnej należy zabiegać o to, by nowe Kościoły jak najprędzej osiągnęły dojrzałość i zostały w pełni zorganizowane tak, by pod przewodnictwem swojej hierarchii mogły nie tylko sobie wystarczyć, ale i podjąć oraz kontynuować dzieło ewangelizacji⁷⁶. Wszyscy pracują „in favorem missionum”, ale i każdy w swoim zakresie, według własnych zadań⁷⁷.

To właśnie stwierdził Sobór, że zasada jedności nie oznacza jedyności, ale jedność w pluralizmie, co wydaje się najbardziej trafnie określać kolegalność w działalności misyjnej Kościoła. Zasada jedności personalnej, której ośrodkiem jest biskup, ma przekształcić struktury gmin parafialnych, tworząc z nich wspólnotę braterską, zjednoczoną wartościami nadprzyrodzonymi, a zróżnicowaną przez podział zadań, funkcji i obowiązków pozwalających odpowiedzialnie budować dobro wspólne jednostek kościelnych, jakimi są parafia i stacje misyjne⁷⁸. „Wspólnotowy charakter Kościoła nie przesądza wcale

⁷⁴ DB 16. Por. D y d u c h, art. cyt., s. 414.

⁷⁵ D y d u c h, art. cyt., s. 414: „Biskup diecezji misyjnej zobowiązany jest do popierania, kierowania i uzgadniania działalności misyjnej, tak jednak, aby zachować i rozwijać inicjatywę tych, którzy uczestniczą w tym dziele. W wykonywaniu świętego apostołstwa wszyscy misjonarze podlegają jego władzy. Ma postarać się, by praca apostołska była skierowana nie tylko do już nawróconych, ale także, by objęła swym zasięgiem niechrześcijan. Celem lepszej współpracy ma on ustanowić Radę Duszpasterską, składającą się z wybranych delegatów, duchownych, zakonników i świeckich”. Por. DM 38.

⁷⁶ Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, kan. 590: „In activitate missionali curandum est, ut novellae Ecclesiae quam primum maturitatem consequantur atque plene constituentur ita, ut sub ductu propriae hierarchiae sibi providere et opus evangelizandi assumere atque continuare possint”.

⁷⁷ Zob. S e u m o i s, dz. cyt., s. 379.

⁷⁸ Zob. J. K r u c i n a, *Kierunki i granice przemian w Kościele*, CS, 1969, s. 203.

o jego rozmiarach i liczebności grup, które konkretyzują wspólnotę. Wspólnota chrześcijańska – a w jej to obrębie urzeczywistnia się Kościół jako znak zbawienia – bynajmniej nie musi ograniczać się do małej grupy lub gminy parafialnej. W pewnych warunkach może się ona realizować w granicach diecezji lub Kościoła krajowego⁷⁹.

Właśnie stosowanie tej zasady w realizowaniu posłannictwa misyjnego daje możliwość wielkiego rozkwitu danej jednostki. Biskup w diecezji jest zwornikiem i źródłem całego duszpasterskiego działania w całokształcie misyjnym, spełnianego na fundamencie władzy biskupiej. Dlatego każdy kapłan musi podlegać jakiemuś biskupowi, bo ten z kolei go angażuje i jest za niego odpowiedzialny w pracach dla diecezji i poza nią⁸⁰.

Funkcja biskupa w Kościele partykularnym jest punktem centralnym w procesie ewangelizacji, dlatego wymaga oddanej współpracy wszystkich członków Kościoła.

IV. UDZIAŁ KAPŁANÓW W EWANGELIZACJI

Kościelna wspólnota, ujmując to ściśle, jest „organiczna” analogicznie do jedności żywego i sprawnego ciała. Odznacza się ona w istocie współistnieniem wielorakich powołań i stanów, charyzmatów i zadań, które choć różne, są w stosunku do siebie komplementarne. O tej organizacji Kościoła, w której potrzeba odpowiedzialności również kapłanów z ich zadaniami pastoralnymi wynikającymi konsekwentnie z przyjętych święceń, mówi adhortacja apostołska Jana Pawła II *Christifideles laici*⁸¹.

Jest wiele innych dokumentów, które przybliżają rolę kapłanów w realizowaniu dzieła Kościoła misyjnego. Należą do nich teksty Soboru Watykańskiego II – dekret o pasterskich zadaniach biskupów, dekret o posłudze kapłanów, dekret o misyjnej działalności Kościoła, konstytucja dogmatyczna o Kościele, a także adhortacja Pawła VI *Evangelii nuntiandi*.

Obecnie zajmujemy się ukazaniem relacji, które są konieczne do właściwego prowadzenia współpracy w Kościele, szczególnie w zakresie jego posłannictwa misyjnego. Wspomniane posłannictwo ludu Bożego dokonuje się

⁷⁹ J. K r u c i n a, *Wspólnotowa struktura Kościoła*, „Znak”, 20(1968), nr 171 (9), s. 1109.

⁸⁰ Zob. P l u t a, art. cyt., s. 149 n.

⁸¹ Por. *Christifideles laici* [dalej cyt.: ChL], adhortacja apostołska o powołaniu i misji świeckich w Kościele z 30 XII 1988 r., nr 20, 22.

w głównej mierze dzięki podmiotom tej działalności, jakimi są kapłani. Kodeks Katolickich Kościołów Wschodnich w kan. 593 § 2 zwraca się do kapłanów, by wraz z innymi chrześcijańskimi misjonarzami dawali jedno świadectwo Chrystusowi Panu, a także chętnie współpracowali w ewangelizacji⁸². To dzięki nim Kościół zakorzenia się aż po krańce ziemi – zgodnie z wolą Chrystusa. Można powiedzieć, że cała bezpośrednia odpowiedzialność i trud głoszenia Ewangelii wszystkim narodom uskuteczniają się właśnie przez ich prace apostołskie. Zachowując jednak odrębność działania, kapłani zobowiązani są do ścisłej współpracy z własnymi biskupami, którym we wszystkich wysiłkach podlegają. Działalność misyjna Kościoła zmierza ku temu, by w Kościele misyjnym było jak najwięcej rodzimych kapłanów wraz z hierarchią, dzięki której Kościół zaznacza swoją odrębność, zwłaszcza we wspólnotach młodych, nowo powstałych na terenach misyjnych. Rolę kapłanów w pracach misyjnych podkreśla Kodeks Prawa Kanonicznego, który mówi: „Poza wypadkiem prawdziwej konieczności własnego Kościoła partykularnego biskup diecezjalny nie powinien odmawiać zezwolenia na przesiedlenie się duchownym, o których wie, że są gotowi i uzna ich za odpowiednich, aby udać się do krajów odczuwających brak duchowieństwa dla wypełniania tam świętego posługiwania. Powinien jednak zatroszczyć się przez pisemną umowę z biskupem diecezjalnym miejsca, do którego chcą się udać, o ustalenie praw i obowiązków tych duchownych”⁸³.

Adhortacja *Evangelii nuntiandi* mówi, że „z biskupami łączą się w posłudze jako uczestnicy tej władzy ze szczególnego tytułu ci, co przez święcenia kapłańskie «reprezentują Chrystusa» jako wychowawcy Ludu Bożego w wierze, głosiciele Słowa Bożego, oraz szafarze Eucharystii i innych sakramentów”⁸⁴.

Kodeks Prawa Kanonicznego Jana Pawła II biskupów poszczególnych diecezji zobowiązuje do umacniania współpracy misyjnej poprzez popieranie powołań misyjnych i wyznaczenie kapłana zajmującego się skutecznym organizowaniem działalności na rzecz misji, a w szczególności popieraniem Papieskich Dzieł Misyjnych w Kościele partykularnym⁸⁵.

⁸² Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, kan. 593 § 2: „Ipsi cum ceteris missionariis christianis, ut unum pro Christo Domino testimonium reddant, libenter collaborent ad normam can. 908”.

⁸³ Kan. 271 § 1.

⁸⁴ EN 68. Por. RMis 65; F. Z a p ł a t a, *Misyjny charakter Kościoła w świetle konstytucji dogmatycznej „Lumen gentium”*, AK, 58(1966), t. 69, z. 6 (347), s. 332.

⁸⁵ Zob. kan. 791, n. 1, 2: „W poszczególnych diecezjach dla umocnienia współpracy

Kanon 257 § 2 docenia ważność odpowiedniego przygotowania kapłanów, którzy chcą pracować w dziele misyjnym w innych Kościołach partykularnych. Wyrażają to słowa wspomnianego kanonu: „Biskup diecezjalny winien zatroszczyć się o to, by duchowni zamierzający udać się z własnego Kościoła partykularnego do Kościoła partykularnego innego kraju zostali odpowiednio przygotowani do wypełniania tam świętego posługiwania, by mianowicie zdobyli znajomość języka kraju, a także rozumieli jego instytucje, warunki socjalne, obyczaje i zwyczaje”. Można powiedzieć, że obecnie w krajach wysyłających misjonarzy funkcjonują ośrodki pastoralne, które zajmują się przygotowaniem i formacją przyszłych misjonarzy.

Dekret misyjny *Ad gentes* wyznacza także w działalności misyjnej Kościoła zadania kapłanom zarówno wywodzącym się z terenów misyjnych, jak i z krajów tradycyjnie chrześcijańskich⁸⁶. W numerze 20 mówi: „Niech w młodych Kościołach kapłani miejscowego pochodzenia przystąpią z zapałem do głoszenia Ewangelii, ściśle współpracując z misjonarzami przybyłymi z zagranicy; niech z nimi tworzą jedno kolegium kapłańskie, zespolone pod kierownictwem biskupa nie tylko dla opieki duszpasterskiej nad wiernymi i sprawowania służby Bożej, lecz także celem głoszenia Ewangelii tym, którzy są poza Kościołem”. Kapłani, będący współpracownikami biskupów, powinni jasno uświadomić sobie, że ich życie jest również poświęcone dla Kościoła misyjnego. Dlatego pracę duszpasterską mają tak prowadzić, aby mogła służyć ewangelizacji świata. W sposób szczególny winni ukazywać rodzinom chrześcijańskim konieczność i zaszczyt pielęgnowania powołań misyjnych wśród swych synów i córek, a dzieci i młodzież szkolną wychowywać w zapale misyjnym, aby z nich wyrosli przyszli misjonarze i głosiciele słowa Bożego. Kapłani mają uczyć wiernych modlić się w intencjach misji i prosić ich o ofiarę na rzecz misji katolickich⁸⁷.

Sobór Watykański II wzywa do szczególnej gorliwości kapłanów-misjonarzy i określa ich jako tych, którzy naznaczeni są specjalnym powołaniem i jednocześnie obdarzeni odpowiednimi naturalnymi właściwościami, przy-

misyjnej: 1° należy popierać powołania misyjne, 2° trzeba wyznaczyć kapłana dla skutecznego popierania poczynań misyjnych, zwłaszcza Papieskich Dzieł Misyjnych”. Por. D y d u c h, art. cyt., s. 414. W Kodeksie Katolickich Kościołów Wschodnich też jest dyspozycja kanonu polecająca, by w poszczególnych eparchiach wyznaczono kapłana celem skuteczniejszego popierania działalności na rzecz misji. Treść kan. 585 § 3: „In singulis eparchiis sacerdos designetur ad incepta pro missionibus efficaciter promovenda”.

⁸⁶ Zob. DM 39: „Powinni więc dobrze zrozumieć, że ich życie jest poświęcone również na służbę misjom”.

⁸⁷ DM 20, 3. Por. D y d u c h, art. cyt., s. 414 n.

miotami serca i umysłu, gotowi są podjąć dzieło misyjne, do jakiego zostali wysłani przez prawowitą władzę, wśród tych, którzy są daleko od Chrystusa⁸⁸. Na terenach misyjnych z kapłanami ściśle współpracują świeccy, którzy są wybierani na urzędy katechistów. Pomagają oni misjonarzom kapłanom w prowadzeniu misyjnego posłannictwa Kościoła.

Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium” o kapłanach i o ich zadaniu wypowiada się następująco: „Kapłani, pilni współpracownicy stanu biskupiego, jego pomoc i narzędzie, powołani do służenia Ludowi Bożemu, stanowią wraz ze swym biskupem jedno grono kapłańskie (*presbyterium*), poświęcające się różnym powinnościom. [...] Niechaj pamiętają, że swym codziennym zachowaniem i swą troskliwością ukazują wiernym i niewiernym, katolikom i niekatolikom oblicze urzędu prawdziwie kapłańskiego i pasterskiego i że wszystkim dawać winni świadectwo prawdy i życia [...]”⁸⁹

W encyklice *Fidei donum* papież Pius XII z proroczą intuicją zachęcił biskupów, by oddali niektórych ze swych kapłanów na czasową służbę Kościołom Afryki, zatwierdzając już istniejące w tej dziedzinie inicjatywy. Papież Jan Paweł II w swej misyjnej encyklice *Redemptoris missio* przedstawia rolę kapłanów w dziele misyjnym. Papież pisze, że wszyscy kapłani winni mieć serce misyjne i umysł, powinni być otwarci na potrzeby Kościoła i świata, troskliwi wobec tych, którzy są najdalej, a przede wszystkim wobec grup niechrześcijan we własnym środowisku. Zwłaszcza kapłani znajdujący się na terenach misyjnych, gdzie chrześcijanie stanowią mniejszość, muszą być ożywieni szczególną gorliwością i zaangażowaniem misyjnym⁹⁰.

Kapłan z woli Chrystusa ma obejmować cały świat, a nie tylko wiernych w Kościele. Myśl tę wyraził na Soborze Watykańskim II bp L. Sanchez-Moreno z Peru w ten oto sposób: „Kapłan nie może się ograniczać tylko do tego, by w zaciszu świątyni odprawiać Najświętszą Eucharystię [...], lecz

⁸⁸ Zob. DM 23, 39; DFK 4, 10. Por. *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski regulująca działalność misyjną kapłanów diecezjalnych*, CT, 59(1989), fasc. 3, Biul. Mis., s. 119-122 – w tym dokumencie jest mowa o Centrum Formacji Misyjnej dla przyszłych misjonarzy, o konieczności odpowiedniej formacji przed wyjazdem na misje kapłanów diecezjalnych. Zwraca się uwagę na to, by kapłani decydujący się na misje zagraniczne utrzymywali kontakt z Komisją Episkopatu do Spraw Misji. Por. *Kongregacja Ewangelizacji Ludów o powołaniu misyjnym i formacji misjonarzy* (tł. W. Kowalak), CT, 43(1973), fasc. 3, Biul. Mis., s. 153-157. Przesłaniem dokumentu jest wezwanie całego ludu Bożego do odpowiedzialności za dzieło misyjne Kościoła, zwracając uwagę na źródło powołania misyjnego. Jest nim mandat Chrystusa – „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody”.

⁸⁹ KK 28.

⁹⁰ RMis 67. Por. M a n t o v a n i, art. cyt., s. 180 n.

musi wyjść na drogi życia ludzi, aby ich jednoczyć i wzbudzać wiarę w Ludzie Bożym [...] Poza tym jest rzeczą konieczną, ażeby kapłan – który jest głosem Chrystusa – umiał znaleźć we wszystkich sytuacjach takie słowo, którego w danym momencie ludzie potrzebują”⁹¹.

W soborowej koncepcji kapłaństwa ujawnił się bardzo wyraźnie jego misyjny charakter, który wypływa i opiera się na posłannictwie apostoelskim, a nie tylko na statycznie pojętym fakcie święceń. Prezbiter w tym ujęciu to nie tylko wyświęcony kapłan na wieki, lecz także i przede wszystkim apostoł, misjonarz, głosiciel Chrystusowej Ewangelii. Sobór Watykański II umieszcza kapłaństwo na płaszczyźnie posłannictwa Kościoła, czyli łączy je ściśle z misyjnym zadaniem Kościoła⁹².

W świetle powyższych rozważań istnieje konieczność, by zebrać w całość omówione funkcje kapłana, ukierunkowując je zarazem na misyjny charakter jego powołania i posłannictwa misyjnego Kościoła:

- Kapłani kierują wspólnotą kościelną we wszystkich podejmowanych zadaniach.
- Budują jedność wspólnoty eklezjalnej.
- Sprawują sakramenty Kościoła.
- Oddają się różnym dziełom apostoelskim.
- Wzbudzają w powierzonym ludzie powołania misyjne i mówią o ich potrzebie w Kościele misyjnym.
- Prowadzą życie pastoralne jako służbę.
- Kontynuują swoją formację intelektualno-duchowo-misyjną.
- Mówią ludowi Bożemu o potrzebach Kościoła misyjnego.
- Kapłani są podmiotami realizacji działalności misyjnej Kościoła.

V. INSTYTUTY MISYJNE

Kodeks Prawa Kanonicznego w tytule II księgi trzeciej o misyjnej działalności Kościoła odnosi się również do instytutów życia konsekrowanego, misyjnych i do stowarzyszeń życia apostoelskiego, ukazując ich miejsce w tymże dziele.

⁹¹ Por. A. L e w e k, *Ku apostoelsko-misyjnej wizji kapłaństwa*, „Chrześcijanin w Świecie”, 16(1984), nr 124, s. 88.

⁹² DFK 4, 20. Zob. L e w e k, art. cyt., s. 89.

Dyspozycja kan. 783 mówiąca o zaangażowaniu zakonników w dziele misyjnym jest następująca: „Ponieważ członkowie instytutów życia konsekrowanego na mocy samej konsekracji poświęcają się na służbę Kościołowi, powinni w sposób właściwy ich instytutowi mieć szczególny udział w działalności misyjnej”. Mówiąc o zadaniach misyjnych instytutów zakonnych, musimy mieć na uwadze to, że dość długo w Kościele wspomniane instytuty ponosiły wyłącznie trud pracy misyjnej. Obecnie sytuacja jest zupełnie inna. Dziś instytuty misyjne są jedną z kategorii osób, jako członków ludu Bożego, którzy w jedności braterskiej z innymi są odpowiedzialni za posłannictwo misyjne.

Jeśli chodzi o instytuty misyjne, to one, zgodnie ze swoim celem i charyzmatem misyjnym, całkowicie poświęcają się pracom apostołskim na misjach. Chcemy teraz zająć się omówieniem zadań i obowiązków, jakie Kościół stawia przed wspomnianymi instytutami, które bardzo mocno ukazują swoją działalnością ich obecność w organizacji Kościoła dla zobowiązań misyjnych względem świata i narodów.

Sobór Watykański II instytutom zakonnym wyznacza wielorakie zadania. Dekret misyjny wypowiada się na ten temat w numerze 32: „Jest rzeczą stosowną uzgodnić również działalność instytutów i stowarzyszeń kościelnych. Wszystkie one, jakiegokolwiek są rodzaju, winny podlegać ordynariuszowi miejscowemu we wszystkim, co dotyczy działalności misyjnej”⁹³.

Instrukcja „Relationes” Kongregacji Ewangelizowania Narodów ustalająca zasady stosunków między ordynariuszami miejsca a instytutami misyjnymi mówi o konieczności umów i zleceń ze strony ordynariusza, skierowanych do wyższych przełożonych instytutów. Stwierdza się w niej, że kompetentnym organem regulującym wszystkie sprawy na misjach jest Kongregacja Ewangelizowania Narodów⁹⁴. Instytuty, które w ciągu wieków świadczyły wydatną pomoc w przepowiadaniu Ewangelii i utwierdzaniu Kościoła, powinny być doceniane przez biskupów na terenach misyjnych jako bardzo użyteczne dla tych diecezji⁹⁵.

⁹³ Por. DM 10; KK 46 – *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* mówi: „Zakonnicy gorliwie starać się mają o to, aby za ich pośrednictwem Kościół z biegiem czasu coraz lepiej, zarówno wiernym, jak niewierzącym ukazywał Chrystusa [...]” Zob. R z e p k o w s k i, art. cyt., s. 109.

⁹⁴ *Instructio de quibusdam principiis atque normis circa relationes in territoriis Missionum inter Ordinarios locorum et Instituta Missionalia*.

⁹⁵ DM 27: „Instytuty te od wieków znosiły ciężar dnia i spiekoty, poświęcając się bądź w całości, bądź w części pracy misyjnej”.

Współpraca bowiem świadczona przez te instytuty sprawia, że biskupi misyjni mogą bardziej skutecznie wykonywać dzieło ewangelizowania. Jednakże również na terenach misyjnych nie można zabronić tym instytutom korzystania z prawa zachowania swojego specjalnego charakteru i należnej im autonomii⁹⁶, jak również możliwości zakładania domów zakonnych zgodnie z przepisem prawa oraz propagowania własnych powołań⁹⁷. Członkowie instytutów poświęconych kontemplacji mają przez swoje modlitwy, pokutne uczynki i cierpienia przyczyniać się do otwierania serc niechrześcijan na głos Ewangelii i do wypraszenia nowych powołań misyjnych. Kościół wzywa te zakony w miarę możliwości, aby zakładały swoje domy na terenach misyjnych. Instytuty oddane apostołstwu czynnemu winny rozciągać swą działalność ewangelizacyjną wśród narodów nie znających Ewangelii. W tym celu więcej uwagi mają poświęcić pracy misyjnej, dostosowując do tego w razie potrzeby swoje zakonne Konstytucje⁹⁸. Na terenach misyjnych należy pielęgnować różne formy życia zakonnego, aby w ten sposób ukazać bogactwo życia Kościoła i różnorodność misji Chrystusa. Instytuty życia konsekrowanego, które są zaangażowane w misję ewangelizacyjną Kościoła, ubogacają swoją obecnością Kościoły lokalne, szczególnie poprzez ukazywanie swoim codziennym świadectwem życia siłę własnego charyzmatu zakonnego odkrytego przez założyciela. We współczesnym Kościele misyjnym powinny one podejmować autorefleksję nad własnym zaangażowaniem w misji, a także – jakie metody pracy misyjnej mogą podjąć, by praca ewangelizacyjna była bardziej owocna i skuteczna⁹⁹.

W organizowaniu życia zakonnego ważne miejsce należy przyznać życiu kontemplacyjnemu, wykorzystując elementy ascetyczne i kontemplatywne zawarte w tradycjach poszczególnych narodów. Bogate zakonne tradycje Kościoła należy przeszczepić na nowy grunt, uwzględniając i wykorzystując mentalność i tradycje poszczególnych narodów. Warunkiem należytego rozwoju różnych zakonów w młodych Kościołach jest ich wzajemna współpraca, jak również współdziałanie z miejscową hierarchią¹⁰⁰. Nie ulega wątpliwości, że udział instytutów zakonnych w dziele misyjnym jest bardzo znaczący.

⁹⁶ Por. DZ 26; DB 35, 2-5.

⁹⁷ Zob. DM 18 – „W młodych Kościołach należy pielęgnować rozmaite formy życia zakonnego, aby przez nie ukazać różne rodzaje misji Chrystusowej i życia Kościoła”.

⁹⁸ Por. DM 40. Por. D y d u c h, art. cyt., s. 415.

⁹⁹ Por. K. K e l e r, *W poszukiwaniu tożsamości eklezjalno-zakonnej w Europie. Uwagi ogólne*, „Nurt SVD”, 28(1994), nr 2 (65), s. 50.

¹⁰⁰ DM 18, 33.

ny. Wiele zakonów i zgromadzeń zostało specjalnie założonych w tym celu, aby poświęcić się pracy misyjnej. Aktualnie, mimo że cały lud Boży ponosi odpowiedzialność za misję, to jednak rola instytutów życia konsekrowanego o charakterze misyjnym i stowarzyszeń życia apostołskiego jest niezastąpiona. Przytoczony wcześniej kan. 783 podaje uzasadnienie szczególnej roli zakonów w dziele misyjnym. Jest to wyłączone poświęcenie się przez konsekrację zakonną na służbę Kościołowi i wypływająca stąd szczególna odpowiedzialność za jego rozszerzenie się po całej ziemi. W *Dekrecie o przystosowanej odnowie życia zakonnego „Perfectae caritatis”* bardzo często mówi się o działalności instytutów misyjnych i o znaczeniu zakonów kontemplacyjnych. Jest też mowa, że instytuty zakonne powinny pielęgnować w swych dziełach ducha misyjnego. Zakony w Kościele stały się nosicielami misji przepowiadania Dobrej Nowiny. Tak więc monastyczną formę życia zreinterpretowano jako apostołską i misjonarską¹⁰¹.

Dekret soborowy o zakonach zajmuje podobne stanowisko wobec funkcji zakonów w Kościele, a także ich nastawienia apostołskiego. Powołanie do instytutów życia konsekrowanego stanowi powołanie do życia apostołskiego i zmierza do ścisłego związku z tajemnicą Kościoła¹⁰².

Instytuty zakonne – czy kontemplacyjne, czy też czynne – swoją obecnością w ludzie Bożym uświęcają Kościół i przyczyniają się do skutecznej realizacji zadania ewangelizacyjnego. Bardzo wymowna jest wypowiedź wspomnianego dekretu na temat zakonów: „Ducha misyjnego należy w całej pełni utrzymywać w instytutach zakonnych i według charakteru każdego z nich dostosować do obecnych warunków tak, aby głoszenie Ewangelii wszystkim narodom stawało się bardziej skuteczne”¹⁰³. Zakony nie tylko są instytutami w Kościele, lecz także instytutami Kościoła i dlatego muszą sobie przyswoić ducha i nastawienie misyjne Kościoła¹⁰⁴. Najważniejszym zadaniem instytutów zakonnych od dawnych czasów aż po dzień dzisiejszy jest to, że zakony były i są nadal „nosicielami misji”. Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 207 § 2 mówi „o tych wiernych w Kościele, którzy przez śluby według rad ewangelicznych, uznanych i zatwierdzonych przez władzę kościelną, w sposób szczególny poświęcają się Bogu, a także pomagają w zbawczej misji Kościoła”. Kodeks Katolickich Kościołów Wschodnich w dyspozy-

¹⁰¹ Zob. R z e p k o w s k i, art. cyt., s. 121; DZ 20; 23. Por. B a r d e c k i, dz. cyt., s. 259; DM 6, 33.

¹⁰² Por. DZ 2; KK 44; DZ 5, 8; DM 40.

¹⁰³ Zob. DZ 20.

¹⁰⁴ Zob. R z e p k o w s k i, art. cyt., s. 122.

cji kan. 592 § 1 mówi, że w krajach misyjnych należy szczególną troską otoczyć odpowiednie formy apostołstwa ludzi świeckich, a instytuty życia konsekrowanego należy popierać, uwzględniając charakter i zdolności poszczególnych narodów; gdzie tego potrzeba, zakładać szkoły i inne tego rodzaju instytuty chrześcijańskiego wychowania i rozwoju kultury¹⁰⁵.

Możemy powiedzieć, że powołanie do życia według rad ewangelicznych okazuje się przez to, iż włącza się ktoś w życie Kościoła i bierze udział w jego misji i powołaniu¹⁰⁶. Zakonnicy i zakonnice włączają się do różnych prac apostołskich – czy to zgodnych z ich specyficznym celem i zadaniami instytutu, czy też podejmując takie prace, które służą misji Kościoła. Jeżeli chodzi o tereny misyjne, zakony prowadzą kolegia, uniwersytety, szkoły i seminaria. Prowadzą leprozoria, szpitale, jak również niższe seminaria i szkoły gimnazjalne. Przede wszystkim są głosicielami słowa Bożego i swoim świadectwem życia ukazują i rozszerzają królestwo Boże. *Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego* uwzględnia w całej pełni ten odnowiony pogląd na stan zakonny: „Wszystkie instytuty powinny brać udział w życiu Kościoła i przyswajając sobie oraz w miarę sił popierać zgodnie z własnym charakterem jego inicjatywy i zamierzenia w takich dziedzinach, jak: biblijna, liturgiczna, dogmatyczna, duszpasterska, ekumeniczna, misyjna i społeczna”¹⁰⁷. Zakonnicy zaś, ponieważ ich oddanie siebie zostało przyjęte przez Kościół, są również poświęceni służbie Kościołowi¹⁰⁸.

„Dlatego członkowie każdego instytutu jako ci, którzy wyłącznie i przede wszystkim szukają Boga, powinni łączyć kontemplację, przez którą trwaliby myślą i sercem nieustannie przy Nim, z miłością apostołską, przez którą staraliby się włączyć w dzieło odkupienia i szerzyć Królestwo Boże”¹⁰⁹. Wypowiedzi Soboru na temat roli instytutów życia konsekrowanego są zawarte w dekrete *Perfectae caritatis*¹¹⁰ i wyrażają wolę Kościoła odnośnie do

¹⁰⁵ Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, kan. 592 § 1: „Speciali cura in territoriis missionum aptae formae apostolatus laicorum foveantur; instituta vitae consecratae, ratione habita singulorum populorum ingenii et indolis, promoveantur; scholae et alia huiusmodi educationis christianae et progressus culturalis instituta, ut opus est, constituentur”.

¹⁰⁶ Zob. R z e p k o w s k i, art. cyt., s. 123. Por. kan. 207 § 2 (instytuty życia konsekrowanego).

¹⁰⁷ Zob. DZ 2.

¹⁰⁸ Zob. DZ 5.

¹⁰⁹ Zob. DZ 5 (ukazano tu istotę życia zakonnego poprzez wierność profesji).

¹¹⁰ Zob. DZ 6: „Tak pokrzepieni przy stole Bożego Prawa i świętego ołtarza niech po bratersku kochają członki Chrystusa, w duchu synowskim czczą i miłują swoich pasterzy, niech coraz ściślej współżyją i współczują z Kościołem i całkowicie oddają się jego posłannictwu”.

tychże instytutów, by były nosicielami miłości jako istoty chrześcijaństwa, a także by wyrażały jedność, która w Kościele powszechnym ma być realizowana przez dialog z religiami niechrześcijańskimi. W opisie prac instytutów misyjnych trzeba zwrócić uwagę na ich różne dziedziny oddziaływania na świat terenów misyjnych. Do tych dziedzin, które są objęte przez działalność instytutów, możemy zaliczyć również działalność pastoralną, duszpasterską w nowych młodych wspólnotach chrześcijańskich, taką jak: przepowiadanie Słowa, zakładanie grup zaangażowanych, organizowanie ośrodków formacji biblijnej, pastoralnej i misyjnej. Mamy tu na uwadze różnego rodzaju apostołaty, które w dzisiejszej sytuacji Kościoła mają szczególne znaczenie, a tym bardziej na misjach. Na terenach misyjnych funkcjonuje – w zależności od danego kraju – apostołat biblijny, pastoralno-duszpasterski, rodzinny, teologiczny lub ekumeniczny. Zakony wykonując swoje misyjne zadania uczestniczą także, szczególnie w obecnych czasach, w apostołacie ekumenicznym. Wyraża się to zwłaszcza na tych terenach działalności Kościoła, gdzie dochodzi do spotkań z innymi wyznaniem chrześcijańskimi, jak również z tzw. nowymi religiami, a także z religiami niechrześcijańskimi. Godny uświadomienia jest fakt, że instytuty misyjne swoją obecnością zaangażowaną dopełniają obraz organizacji działalności misyjnej Kościoła powszechnego w wymiarze partykularnym.

Instrukcja *Relationes* Kongregacji Ewangelizowania Narodów z 1969 r. mówi, że instytuty te miały wielki, a nieraz wyłączny udział w zakładaniu i rozwoju placówek misyjnych¹¹¹. Stąd też jest rzeczą zrozumiałą, że jedynie harmonijne ułożenie współpracy instytutów misyjnych z ordynariuszem miejsca, któremu one podlegają, umożliwia uporządkowaną i skuteczną działalność w zakresie ewangelicznego przepowiadania na terenach misyjnych. Wszelkiego rodzaju zmiany prawne w Kościele misyjnym muszą być uzgadniane z Kongregacją Ewangelizowania Narodów. Instytuty, które w ciągu wieków świadczyły pomoc w głoszeniu Ewangelii i utwierdzaniu Kościoła, powinny być doceniane przez pasterzy Kościoła misyjnego jako użyteczne podmioty wykonywania prac ewangelizacyjnych¹¹².

Papież Jan Paweł II w misyjnej encyklice *Redemptoris missio* wypowiada myśl, że na polu duszpasterstwa misyjnego miejsce zasadniczej wagi zajmują instytuty misyjne. Instytuty te „muszą używać wszystkich koniecznych zasó-

¹¹¹ *Instructio de quibusdam principiis atque normis circa relationes in territoriis Missionum inter Ordinarios locorum et Instituta Missionalia.*

¹¹² Por. DM 27.

bów, wykorzystując swe doświadczenie i zmysł twórczy w wierności pierwotnemu charyzmatowi, by odpowiednio przygotować kandydatów i zapewnić wymianę energii duchowych, moralnych i fizycznych swych członków. Niech czują się żywą częścią wspólnoty kościelnej i działają w komunii z nią. Istotnie, «każdy instytut zrodził się dla Kościoła i winien go ubogacić przez to, co jest dlań znamienne, zgodnie ze szczególnym duchem i specjalną misją», a stróżami tej wierności pierwotnemu charyzmatowi są sami biskupi¹¹³. W poszczególnych rozdziałach tej encykliki Ojciec Święty ukazuje misyjną owocność pracy instytutów życia konsekrowanego. Dokument Papieża wyżej ukazany jest dowodem świadomości Kościoła o jego misji i o jego obecności w świecie ewangelizowanym poprzez instytuty misyjne.

VI. ROLA ŚWIECKICH W DZIELE MISYJNYM

„Świadeństwo i głoszenie Ewangelii jest ukazywaniem człowiekowi bliskości Boga w całej historii zbawienia, przede wszystkim w Chrystusie, jak również miłosierdzia Ojca dla człowieka, aby posiadał on życie w nadmiarze. Takie głoszenie leży u podstawy wiary każdego wierzącego. Wiara jest rzeczywiście darem otrzymanym od Boga i poświadczonym przykładem wspólnoty, wielu siostr i braci, jak również poprzez katechezę o prawdach Ewangelii. Ale wiara powinna być przekazywana i przychodzi czas, w którym każde świadeństwo staje się darem aktywnym. Dar otrzymany staje się darem podarowanym przez osobiste świadeństwo i osobiste głoszenie¹¹⁴. Sobór Watykański II docenił obecność w dziele misyjnym Kościoła wiernych świeckich. Również im wyznacza pole prac i działania. Także w swojej doktrynie wypracował podstawy pozycji świeckich w Kościele wynikające z chrztu i bierzmo-

¹¹³ RMis 66. Zob. też tamże: „Szczególne powołanie misjonarzy na całe życie zachowuje w pełni swą moc: stanowi ono przykład misyjnego zaangażowania Kościoła, który zawsze potrzebuje poświęceń radykalnych i całościowych, nowych śmiałych impulsów. Misjonarze i misjonarki, którzy poświęcili całe życie, by wśród narodów dawać świadeństwo o Zmartwychwstałym, niech zatem nie obawiają się wątpliwości, przejawów niezrozumienia, odrzucenia, prześladowania. Niech rozbudzą łaskę swego specyficznego charyzmatu i na nowo podejmą z odwagą swą drogę, wybierając – w duchu wiary, posłuszeństwa i komunii ze swymi Pasterzami – miejsca ostatnie i najtrudniejsze”.

¹¹⁴ Papieskie Dzieło Powołań Kościelnych, *Nowe powołania dla Nowej Europy (In verbo tuo...)*. Dokument końcowy Kongresu poświęconego powołaniom do Kapłaństwa i Życia Konsekrowanego w Europie, Rzym, 5-10 maja 1997 r. Staraniem Kongregacji, Edukacji Katolickiej Kościołów Wschodnich, Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Poznań 1998, s. 72 n.

wania. Zanim zostanie omówione zagadnienie roli świeckich w misyjnym zadaniu Kościoła, należy na wstępie określić pojęcie *christifideles laici*. Sobór odbiegł od poprzednich definicji, w większości negatywnych, określanych przez Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.

Przyjmując zdecydowanie pozytywny punkt widzenia, Sobór stwierdził z całym przekonaniem, że wierni świeccy są pełnoprawnymi członkami Kościoła, objętymi jego tajemnicą i obdarzonymi specyficznym powołaniem, którego celem w sposób szczególny jest szukanie królestwa Bożego, zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej. Pod nazwą świeckich – czytamy w konstytucji *Lumen gentium* – rozumie się tutaj wszystkich wiernych chrześcijan nie będących członkami stanu kapłańskiego i stanu zakonnego prawnie ustanowionego w Kościele, mianowicie wiernych chrześcijan, którzy jako wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i w świecie.

Powyższa definicja jest zawarta w *Lumen gentium*, a wykorzystał ją Jan Paweł II w swej posynodalnej adhortacji o powołaniu i misji świeckich w Kościele i świecie 20 lat po Soborze Watykańskim II, odpowiadając na pytanie, kim są świeccy¹¹⁵.

Pojęcie *christifideles laici* podaje również Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 204 § 1 i 2, zwracając uwagę, że chrześcijanie zgodnie z własną każdego pozycją są powołani do wypełniania misji, jaką Bóg powierzył pełnić Kościołowi w świecie¹¹⁶. Zaangażowanie w odnowę porządku doczesnego jest obowiązkiem świeckich. Tę myśl wyraża kan. 225 § 2: „Każdy, zgodnie z własną pozycją, jest także szczególnie zobowiązany przepajać i udoskonalać duchem ewangelicznym porządek doczesny, dając w ten sposób w dokonywaniu tych spraw i w wypełnianiu świeckich funkcji szczególne świadectwo Chrystusowi”. Świecki charakter laikatu określa więc także jego pozycję prawną w Kościele. Świeccy winni być świadkami Chrystusa, nadając rzeczywistości ziemskiej nowe oblicze i kształtując nowy świat. Zadanie to jest ich właściwym powołaniem¹¹⁷. Właściwe powołanie wiernych świeckich skierowane jest w sposób szczególny do świata i tam winno się urzeczywistniać:

¹¹⁵ Zob. KK 31 (opisowa definicja, kim są wierni świeccy). Por. ChL 9.

¹¹⁶ ChL 9. Zob. J. K r u k o w s k i, *Definicja chrześcijan. Komentarz do kan. 204 nowego KPK*, RTK, 33(1986), z. 5, s. 29-39; J. D y d u c h, *Kim jest wierny świecki?*, AK, 82(1990), t. 114, z. 3 (487), s. 373.

¹¹⁷ Zob. D y d u c h, *Kim jest wierny świecki?*, s. 368.

„Tam ich Bóg powołuje, aby wykonując właściwe sobie zadania, kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zacyznu, od wewnątrz niejako, i w ten sposób przykładem zwłaszcza swego życia promieniując wiarą, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa”¹¹⁸. W taki sposób wypowiada się o świeckich adhortacja *Christifideles laici*: „Ogromne znaczenie posiada spójność życia wiernych świeckich, jako tych, którzy winni dążyć do świętości w normalnych warunkach życia zawodowego i społecznego. Dlatego w odpowiedzi na swe powołanie winni traktować codzienne zajęcia jako okazje do tego, by zbliżyć się do Boga, spełniać Jego wolę i służyć innym ludziom, prowadząc ich do komunii z Bogiem w Chrystusie”¹¹⁹.

We wspólnocie ludu Bożego wierni świeccy zajmują sobie właściwe miejsce, oni nie tylko do niego należą, ale to oni go stanowią. Naukę o powszechnym kapłaństwie wiernych pogłębił i przypomniał Sobór Watykański II, podkreślając, że różni się ono istotowo od kapłaństwa hierarchicznego. Można w tym miejscu mówić o dwóch różnych udziałach w kapłaństwie Chrystusa. Udział w kapłaństwie powszechnym, zwanym inaczej wspólnym, sprawia, że wierni uczestniczą w potrójnej misji Chrystusa: uświęcającej, prorockiej i królewskiej. Wierni świeccy biorą udział w misji uświęcania, łącząc się z Nim w ofierze krzyża, ofiarując siebie samych i swoje uczynki. Uczynki, o których tu mowa, to: modlitwy, apostołskie przedsięwzięcia, życie małżeńskie, rodzinne, codzienne obowiązki pracy zawodowej, wypoczynek, cierpliwe znoszenie cierpienia i utrapień życia. W ten sposób ludzie świeccy, jako wszędzie zbożnie działający czciciele Boga, uświęcają siebie i świat Jemu poświęcają¹²⁰.

Udział w prorockiej misji Chrystusa uprawnia i zobowiązuje świeckich, by z wiarą przyjęli Ewangelię oraz głosili ją słowem i czynem, demaskując i zwalczając wszelkie przejawy zła. Mają być świadkami Chrystusa, dlatego winni zabiegać o to, by moc Ewangelii jaśniała w ich życiu codziennym,

¹¹⁸ LG 31. Por. ChL 15; ChL 58: „Podstawowym celem formacji świeckich katolików jest coraz pełniejsze odkrywanie przez nich własnego powołania i coraz większa gotowość do tego, by żyć nim w wypełnianiu własnej misji”.

¹¹⁹ ChL 17. Por. ChL 7: „W tym przepowiadaniu i w tym świadectwie świeccy pełnią nie tylko właściwą i niezastąpioną rolę. Za ich pośrednictwem Kościół Chrystusowy jest obecny w różnorodnych sektorach świata, jako znak oraz źródło nadziei i miłości”.

¹²⁰ Por. ChL 14: „Udział ludzi świeckich w potrójnym urzędzie Chrystusa – Kapłana, Proroka i Króla rozpoczyna się wraz z namaszczeniem Chrztu, rozwija przez Bierzmowanie, w Eucharystii zaś znajduje spełnienie i pełne mocy oparcie. Udział ten jest udziałem *poszczególnych świeckich jako tych, którzy tworzą jedno Ciało Pańskie*”.

rodzinnym i społecznym¹²¹. Świeccy z tytułu swej przynależności do Chrystusa – Pana i Króla uczestniczą także w Jego misji królewskiej. Są przez Niego wezwani do służenia królestwu Bożemu i do jego rozszerzania. Wezwanie to realizują wówczas, jeśli pokonują w sobie i w świecie królestwo grzechu. Swoją misję królewską wykonują świeccy wówczas, gdy przywracają stworzeniu jego pierwotną wartość, gdy zgodnie z nakazem Bożym czynią sobie ziemię poddaną¹²².

Wierni świeccy to chrześcijanie, którzy pełnią swoje Boże posłannictwo poprzez zaangażowanie w strukturach doczesnych, ale przez swoją świadomą obecność i pozytywną wolę pełnią tę samą misję uświęcania świata, którą pełni kapłan mocą przyjętego sakramentu. Mają oni również własną misję w wewnętrznym życiu Kościoła. Wierny świecki to człowiek, który otrzymał chrzest i bierzmowanie i dzięki temu uczestniczy w przysługującym mu sposób w kapłańskim, proroczym i królewskim urzędzie Chrystusa i Kościoła¹²³. Kościół jest rzeczywistością „stającą się”, żywą, dynamiczną, wzrastającą wzrostem swoich członków, ciągle na nowo doskonalącą się jako rzeczywistość Bosko-ludzka. Jest organizmem Chrystusa ciągle twórczym w swej skuteczności zbawienia. Skuteczność działalności Kościoła jest owocem zaangażowania chrześcijan i mocy Ducha Świętego, który się ujawnia w różny sposób, w tym także przez powoływanie nowych posług, nowych charyzmatów i powołań. Do posług, które wykonują świeccy w stałej pracy kościelnej, możemy zaliczyć: katechetów, katechistów na misjach, lektorów, akolitów, opiekunów chorych, animatorów liturgicznych i współpracowników dzieła misyjnego¹²⁴. Sobór nawołuje i zachęca świeckich, by sami ukształtowani na podobieństwo Chrystusa, swego Brata – wyjaśniali innym i dostosowywali w odpowiedni sposób zasady chrześcijańskie do współczesnych problemów i wyzwań czasów, w jakich żyją¹²⁵.

Adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandi* na temat świeckich wypowiada się następująco: „[...] świeccy bowiem mogą czuć się powołani do współdzia-

¹²¹ Por. ChL 4, 14.

¹²² Por. ChL 14, 37; J. D y d u c h, *Udział świeckich w potrójnej misji Chrystusa w świetle powszechnego prawodawstwa soborowego*, ACr, 15(1987) 212.

¹²³ Por. KK 31; DA 2; J. M i c h a l i k, *Apostolstwo laikatu czy posługiwanie świeckich*, „Communio”, 5(1985), nr 5, s. 48-59.

¹²⁴ Zob. M i c h a l i k, art. cyt., s. 51.

¹²⁵ KK 32; DA 6: „Apostolstwo więc Kościoła i wszystkich jego członków zmierza przede wszystkim do ukazania światu słowem i czynem ewangelicznego Orędzia Chrystusa i do udzielenia mu Jego łaski”.

łania ze swymi Pasterzami w służbie dla wspólnoty kościelnej, dla jej wzrostu i żywotności, wybierając rozmaite posługi według łaski i charyzmatów, które im Pan raczy użyzyć¹²⁶.

Historycznie posługiwania świeckich znalazły swój wyraz oryginalny, a przy tym w pełni uzasadniony teologicznie, w różnych formach stowarzyszeń i organizacji świeckich katolików – „Te formy apostołstwa, niezależnie od tego, czy noszą nazwę Akcji Katolickiej czy inną, a spełniające w naszych czasach doniosłe funkcje apostołskie powstają z zespolenia następujących czynników charakterystycznych: a) Bezpośrednim celem tego rodzaju organizacji jest apostołski cel Kościoła w zakresie ewangelizacji i uświęcania ludzi [...] c) Świeccy działają w zjednoczeniu na wzór żywego organizmu, by w ten sposób dobitniej podkreślić wspólnotę Kościoła i spotęgować skuteczność apostołstwa¹²⁷. Chrzest jest elementem bardzo istotnym, gdyż stanowi o godności chrześcijańskiej wszystkich członków Kościoła. Owa godność wyraża się jednakowo poprzez wrażliwość misyjną, a nawet poczucie obowiązku misyjnego, jak też poprzez odpowiedzialność chrześcijanina za świat. „Każdy chrześcijanin – członek Kościoła – z natury rzeczy jest także powołany, aby być znakiem i narzędziem zbawienia, aby dawał świadectwo wierze i rozdzielał dary, których sam stał się posiadaczem. To misyjne świadectwo, nastawione na drugich, powinno być nie tylko o charakterze indywidualnym, ale też społeczne i wspólnotowe¹²⁸”.

W swym działaniu społecznym, ekonomicznym czy politycznym chrześcijanie mają prawo występowania w organizacjach wyznaniowych, odnajdując wspólne decyzje i postawy. Ważna jest także współpraca z niewierzącymi. W przemówieniu do młodych w Rawennie Jan Paweł II zwracał uwagę na to, że w sumieniach ludzi – także tych, którzy uważają się za agnostyków czy niewierzących – zakorzenione są te same wartości i normy, które tkwią u podstaw działania chrześcijańskiego. Chrześcijanie angażują się dziś bardzo zdecydowanie w obronę praw człowieka, w działania zmierzające do wyzwolenia go od wszelkich ucisków ekonomicznych, społecznych, kulturalnych i politycznych, szczególnie w krajach misyjnych. W centrum uwagi Kościoła znalazł się człowiek ubogi i skrzywdzony. Nie zmienia to jednak priorytetu, jaki w posłaniu Kościoła ma głoszenie Dobrej Nowiny. Chrześcijanin żyje tym wymiarem i nie może ograniczać swego chrześcijaństwa do działań spo-

¹²⁶ EN 73.

¹²⁷ Zob. DA 20.

¹²⁸ M i c h a l i k, art. cyt., s. 56.

łecznych. Soborowa wizja laikatu włącza wiernych świeckich do czynnego udziału w życiu Kościoła. Jak stwierdza Sobór, samo apostołstwo przykładu, mimo że jest ważne i w pewnych okolicznościach jedynie możliwe, jest niewystarczające i dlatego świeccy powinni podejmować w Kościele zadania apostołskie. Terenem ich działalności jest każde miejsce, w którym się znajdują, szczególnie w rodzinach, miejscach pracy i społeczeństwie. Można dopowiedzieć – na misjach, włączając się osobiście w misję Kościoła. Świeccy pełnią swe zadania często indywidualnie, tylko w oparciu o przynależność do ludu Bożego. Sobór ukazuje potrzebę włączenia świeckich również w zorganizowaną działalność apostołską całej wspólnoty eklesjalnej i wzywa ich do współpracy z hierarchią oraz do podjęcia współodpowiedzialności za realizowanie przez Kościół jego misyjnego posłannictwa¹²⁹.

Rzeczywistość ludzka jest osłabiona, niepełna i wymaga ciągłego uzdrawiania przez łaskę. Świeccy w swym działaniu winni dawać świadectwo tej świadomości. Świecki jest powołany do tego, by promieniował życiem w Bogu. Udział świeckich we wspólnocie wiary nie jest tylko biernym przyjmowaniem pouczenia Magisterium Kościoła. Świeccy – jak uczy Vaticanum II – aktywnie uczestniczą w powstawaniu pogłębionego rozumienia wiary. Ich rozważania, kontemplacja, słuchanie słowa Bożego stanowią wraz z działaniem teologów i Magisterium o rozwoju tradycji Kościoła¹³⁰.

Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego (w kan. 1421 § 2; 1428 § 3) zezwala świeckim jedynie na uczestniczenie im we władzy sądowniczej oraz na konsultatywne współdziałanie w tej władzy, np. jako biegli sądowi¹³¹. Kanon 215 przyznaje świeckim wolność zakładania i kierowania stowarzyszeniami

¹²⁹ DA 9, 16; DM 15, 16; KK 13; DA 1: „Nigdy bowiem nie może w Kościele zabraknąć apostołstwa świeckich, które wypływa z samego ich powołania chrześcijańskiego”; DM 41: „Ludzie świeccy współpracują w dziele ewangelicznym Kościoła i uczestniczą w jego zbawczym posłannictwie jako świadkowie i jako żywe narzędzia, zwłaszcza jeśli powołani przez Boga – zostaną do tej pracy przyjęci przez biskupa [...] niech świeccy chętnie udzielają pomocy społeczno-gospodarczej narodom będącym na drodze rozwoju [...]” Por. M. S t r a s z e w i c z, *Funkcje świeckich we wspólnocie Kościoła w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II*, STV, 16(1978), nr 1, s. 114-116.

¹³⁰ Zob. S. G r a b s k a, *Chrześcijanin w świecie „post-nowoczesności”*, „Znak”, 43(1991), nr 437, s. 107-109. Por. Cz. S t r z e s z e w s k i, *Formy apostołstwa świeckich*, AK, 60(1968), t. 71, z. 5 (358), s. 308.

¹³¹ W. G ó r a l s k i, *Udział laikatu w sprawowaniu władzy rządzenia w Kościele*, „Chrześcijanin w Świecie”, 20(1988), nr 7 (178), s. 80-89. Autor zwraca uwagę na możliwości udziału świeckich w wykonywaniu władzy sądowniczej w takim zakresie, jak to przewiduje prawo. W zakresie władzy administracyjnej – np. notariusz, adwokat kościelny, członkowie Rady Duszpasterskiej.

mającymi na celu popieranie i rozwijanie powołania chrześcijańskiego w świecie. Każde współdziałanie z Bogiem w przetwarzaniu, w budowaniu ładu społecznego, ekonomicznego, w życiu rodzinnym, małżeńskim – jest pełnieniem woli Bożej i o tyle stanowi środek uświęcenia, o ile jest skierowane ku dobru. Na tym właśnie ma polegać świętość chrześcijan świeckich i do jej realizowania w świecie są powołani przez Boga. Misja Kościoła wynika z samej jego natury, otrzymanej od Chrystusa, który ustanowił go „znakiem i narzędziem [...] jedności całego rodzaju ludzkiego [...]”¹³²

Misyjne posłannictwo stanowiące o istocie Kościoła spoczywa na nim całym, na wszystkich, którzy tworzą Kościół – komunij z Chrystusem i między sobą. „Znaczną część odpowiedzialności za misję Kościoła Bóg powierza świeckim pozostającym w jedności ze wszystkimi innymi członkami ludu Bożego. Do wszystkich odnosi się nakaz Chrystusa: «Idźcie i głoscie Ewangelię». Misja Kościoła w świecie, a zatem i misja świeckich wiernych sprowadza się praktycznie do tego ewangelizacyjnego nakazu”¹³³.

„Równocześnie pilnym i odpowiedzialnym zadaniem świeckich jest dawanie świadectwa tym wartościom ludzkim i ewangelicznym, które posiadają wewnętrzny związek z działalnością polityczną, jak wolność, sprawiedliwość, solidarność, wierne i bezinteresowne oddanie sprawie wspólnego dobra, prosty styl życia, preferencyjna opcja na rzecz ubogich i najmniejszych”¹³⁴. Sobór wytycza drogę posłannictwa świeckich w Kościele poprzez ukazanie ministeriów, które świeccy mogą stosować i wykonywać w pracy ewangelizacyjnej. Jako ministeria (posługi) świeckich chrześcijan Sobór wymienia następujące: strzeżenie życia ludzkiego¹³⁵, pracę nauczycielską¹³⁶, głoszenie wiary i pracę misyjną¹³⁷, pracę katechisty i funkcje liturgiczne¹³⁸, a także udział w organizacjach katolickich¹³⁹. „Sobór z naciskiem podkreśla, że do pełnienia ministerium nauczycielskiego należy mieć staranne przygotowanie religijne, zawodowe i pedagogiczne, posiadać ducha apostoł-

¹³² Jan Paweł II zawarł tę myśl w ChL 32. Por. R z e p k o w s k i, art. cyt., s. 113 n.; DA 2, 3, 5.

¹³³ A. Z u b e r b i e r, *Współodpowiedzialność świeckich w zbawczym posłannictwie Komunii – Kościoła*, AK, 82(1990), t. 114, z. 3 (487), s. 391.

¹³⁴ ChL 42.

¹³⁵ KDK 51.

¹³⁶ DWCH 8.

¹³⁷ DA 6; DM 20; DWCH 7; KO 25; DM 23-26.

¹³⁸ DM 15, 17; KL 29.

¹³⁹ DA 22.

skiego i kierować się miłością”¹⁴⁰. Właściwie do pełnienia jakichkolwiek ministeriów w Kościele trzeba mieć odpowiednie przygotowanie i misję kanoniczną od biskupa, czyli jego delegację. Obowiązuje to także na misjach.

Adhortacja *Christifideles laici* rozróżnia jakby dwie płaszczyzny działania politycznego świeckich chrześcijan – działanie wiernych świeckich wraz z pasterzami, a zatem z biskupami i księżmi, podejmowane w imieniu Kościoła, i działanie we własnym imieniu, kierowane chrześcijańskim sumieniem. Jest to działalność społeczna, polityczna czy gospodarcza nie Kościoła jako takiego, ale katolików czy chrześcijan świeckich¹⁴¹. Kodeks Katolickich Kościołów Wschodnich w dyspozycji kan. 585 § 4 mówi o chrześcijanach świeckich, aby tak w sobie, jak i w innych rozwijali znajomość i umiłowanie misji, zachęca, żeby się za nie modlili i rozbudzali powołania, a także dzieło misyjne hojnie podtrzymywali przez pomoc materialną. Z kolei kan. 592 § 1 mówi, że w krajach misyjnych należy szczególną troską otoczyć odpowiednie formy apostołstwa ludzi świeckich¹⁴².

W drugim tytule księgi II „Lud Boży” Kodeksu Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego w ośmiu kanonach sprecyzowano obowiązki i prawa wiernych świeckich. Najbardziej znaczący kanon brzmi: „Świeccy, którzy na równi ze wszystkimi wiernymi przez chrzest i bierzmowanie są przeznaczeni przez Boga do apostołstwa, mają ogólny obowiązek i zarazem prawo współpracować – czy to indywidualnie, czy też zrzeszeni w stowarzyszeniach – ażeby Boże przepowiadanie zbawienia było poznane przez wszystkich ludzi na całym świecie i przez nich przyjęte. Ten obowiązek spoczywa na nich w sposób szczególny w tych okolicznościach, w których tylko przez nich ludzie mogą usłyszeć Ewangelię i poznać Chrystusa”¹⁴³.

„Każdy, zgodnie z własną pozycją, jest także szczególnie zobowiązany przepajać i udoskonalać duchem ewangelicznym porządek doczesny, dając w ten sposób w dokonywaniu tych spraw i w wykonywaniu świeckich funkcji szczególne świadectwo Chrystusowi”¹⁴⁴. O roli świeckich w apostołstwie

¹⁴⁰ Zob. S t r a s z e w i c z, art. cyt., s. 116 n.

¹⁴¹ ChL 42. Por. Encyklika Jana Pawła II *Sollicitudo rei socialis*, nr 38; DA 24; KK 33; J. M a n z a n a r e s, *Posługiwanie osób świeckich w Kościele*, „Communio”, 7(1987), nr 3, s. 96 n.

¹⁴² Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, kan. 585 § 4: „Christifideles cognitionem et amorem missionum in se ipsis et in aliis foveant, pro illis orent atque vocationes excitent illasque suis subsidiis liberaliter sustineant”; kan. 592 § 1: „Speciali cura in territoriis missionum aptae formae apostołatus laicorum foveantur [...]”

¹⁴³ Kan. 225 § 1.

¹⁴⁴ Kan. 225 § 2. Por. F. G r e i n e r, *Laik: Jego obowiązki i prawa*, „Communio”,

misyjnym mówił kiedyś papież Pius XII w swej misyjnej encyklice *Evangelii praecones*. Papież Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris missio* stwierdza, że „w działalności misyjnej należy dowartościować różne formy obecności laikatu, uwzględniając ich naturę i cele: niech stowarzyszenia laikatu misyjnego, chrześcijańskie organizacje wolontariatu międzynarodowego, ruchy kościelne, grupy zrzeszenia różnego rodzaju włączą się w misję *ad gentes* i we współpracę z Kościołami lokalnymi”¹⁴⁵. Świeccy w krajach już chrześcijańskich współpracują w dziele ewangelizacji świata, pielęgnując w sobie oraz w innych ducha misyjnego, troszcząc się o powołania misyjne we własnej rodzinie, parafii i w swoim środowisku. Niektórzy świeccy powołani przez Boga i przyjęci przez biskupa bywają bezpośrednio zaangażowani do pracy w krajach misyjnych. Świeccy na terenach misyjnych, zarówno przybysze jak i tubylcy, mogą podjąć różne formy apostołstwa świeckich, takie jak: nauczanie w szkołach, prowadzenie spraw gospodarczych, współpraca w działalności parafii i diecezji¹⁴⁶.

Ukształtowanie dojrzałego chrześcijańskiego laikatu jest przedmiotem najpilniejszej troski w pracy misyjnej, jak również jest miarą zakorzenienia się Ewangelii: „Kościół nie jest naprawdę założony, nie żyje w pełni ani też nie jest doskonałym znakiem Chrystusa wśród ludzi, jeżeli wraz z hierarchią nie istnieje i nie pracuje autentyczny laikat. Ewangelia bowiem nie może zapuścić głębokich korzeni w umysłach, w życiu i pracy jakiegokolwiek narodu bez czynnego udziału ludzi świeckich. Dlatego już przy zakładaniu Kościoła należy przywiązywać jak największą wagę do tworzenia dojrzałego chrześcijańskiego laikatu”¹⁴⁷.

Wśród świeckich szczególną rolę w dziele misyjnym spełniają katechiści: „Również godny pochwały jest ów zastęp tak bardzo zasłużony w dziele misyjnym, mianowicie zastęp katechistów, mężczyzn jak i niewiast, którzy pełni apostołskiego ducha, są dzięki swej wybitnej pracy szczególną i wręcz nieodzowną pomocą przy rozszerzaniu wiary i Kościoła”¹⁴⁸.

7(1987), nr 3, s. 43-48.

¹⁴⁵ RMis 72. Zob. też tamże: „Dziedziny obecności i działalności misyjnej świeckich są bardzo rozległe. Pierwszym «polem [...] jest szeroka i bardzo złożona dziedzina polityki, życia społecznego, gospodarki [...]”

¹⁴⁶ Zob. DM 41. Por. D y d u c h, *Prawny aspekt [...]*, s. 416.

¹⁴⁷ DM 21. Por. RMis 71.

¹⁴⁸ DM 17. Por. RMis 73; J. K u p k a, *Problematyka apostołstwa współczesnego Kościoła*, „Communio”, 5(1985), nr 5, s. 72-79.

Powołanie misyjne to szczególna łaska wybrania Chrystusowego, którą obdarza On kapłanów, osoby zakonne i świeckich: „Specjalnym bowiem powołaniem naznaczeni są ci, którzy obdarzeni odpowiednimi naturalnymi właściwościami, przymiotami serca i umysłu, gotowi są podjąć dzieło misyjne, obojętnie czy to będą miejscowi, czy też obcy: kapłani, osoby zakonne i ludzie świeccy”¹⁴⁹.

VII. UWAGI KOŃCOWE

Działalność misyjna Kościoła katolickiego odbywa się i jest realizowana na zasadzie pomocniczości całego ludu Bożego. Wszyscy na mocy chrztu i bierzmowania są powołani do osobistej i wspólnotowej świętości, ale również wezwani do świadectwa chrześcijańskiego. To świadectwo chrześcijańskie najbardziej manifestuje swój wyraz w działalności misyjnej Kościoła aż po krańce świata. W naszych refleksjach ukazaliśmy, w jaki sposób są realizowane wezwania Kościoła, by coraz bardziej stawał się misyjny, nie tylko w głoszeniu Dobrej Nowiny, ale przede wszystkim przez osobisty udział wszystkich – Papieża, Konferencji Biskupów, biskupów, kapłanów, instytutów misyjnych i zakonnych, a także wiernych świeckich. Wszyscy odpowiednio do swojej pozycji w Kościele mają realizować mandat Chrystusa Pana: „Idźcie i nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc je w Imię Ojca i Syna i Ducha Świętego”.

¹⁴⁹ DM 23.

THE MISSIONARY MINISTRY OF THE PARTICULAR CHURCH
ACCORDING TO THE CODE OF CANON LAW OF 1983

S u m m a r y

The paper discusses the missionary task carried out by the particular Church and shows the missionary character of the Catholic Church, as well as her missionary nature on various levels in each diocese. At the beginning, we have defined the term „particular Church”.

Canon 781 contained in the Code of Canon Law concerns the meaning of missionary activities in the Church Universal, those activities that are targeted at nations and cultures. Canon 781 also instructs as to the fundamental duties of the people of God have, and all the Christian faithful to recognize the „signs of times” in the contemporary world at the moment. The most important obligation that all the members of the Catholic Church have is to bear witness to Good News proclaimed by Jesus. The canon law in question reads as follows: „Since the entire Church is missionary of her nature, and since the world of evangelization is to be regarded as a fundamental duty of the people of God, all the Christian faithful, being aware of their own responsibility in this area, are to assume their role in the missionary work”. The study is based on the publications and papers written by different authors. We have especially concentrated on the documents of Vatican Council II and the Popes’ teaching. The conciliar documents are the main sources of the new Code: the Constitution *Lumen Gentium*, the Decree *Ad Gentes*, the Decree *Christus Dominus*, the Decree *Presbyterorum ordinis*, the Exhortation of Pope Paul VI *Evangelii Nuntiandi* and John Paul II’s Exhortation *Christifideles Laici*. Fundamentally, we have grounded our study on the Code of Canon Law of the Catholic Church and the Code of Canon Law for Eastern Churches of 1990. We have presented our interpretation of the documents in question.

The paper depicts different categories of people who are responsible for the missionary activities in the Catholic Church. We mean here Bishops Conference, individual bishops, and bishops in the Church, the hierarchy in the Catholic communities: priests, Missionary Institutes and Laity with a special category of catechists.

Translated by Jan Kłos